

**ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІ
БІЛІМ БАСҚАРМАСЫНЫҢ
«ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУДЫҢ
ӨНІРЛІК ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ»
КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК
МЕКЕМЕСІ**

**КОММУНАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ
«РЕГИОНАЛЬНЫЙ
УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР
ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ»
УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ
АКИМАТА КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ**

«ЖАС ПЕДАГОГ - ПСИХОЛОГ МЕКТЕБІ» ОБЛЫСТЫҚ ЖОБАСЫНЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

Қостанай облысының орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының жас педагог-психологтарын қолдау (олардың кәсіби өсуіне және кәсіптік құзыреттерін арттыруға жәрдемдесу).

Қостанай қ., 2024 ж.

Қостанай облысының орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының жас педагог психологтарын қолдау (олардың кәсіби өсуіне және кәсіптік құзыреттерін арттыруға жәрдемдесу) бойынша «Жас педагог - психолог мектебі» облыстық жобасының материалдары.

Модератор: Петренко Елена Александровна, Қостанай облысы әкімдігі Білім басқармасының «Психологиялық қолдаудың өңірлік оқу – әдістемелік орталығы» КММ директоры, педагогика ғылымдарының кандидаты, «Психология» бейіні бойынша Философия докторы (PhD), гештальт-терапия гильдиясының сертификатталған жаттықтырушысы (*Санкт-Петербург қ.*), жоғары санатты психолог, (*педагог-шебер*), жоғары санатты қосымша білім беру педагогы.

Директорлардың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарларына, психологтарға, әлеуметтік педагогтарға, сынып жетекшілеріне, пән мұғалімдеріне, ата-аналарға ұсынылады.

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ..... 4

№ 1 Дәріс. «Жас педагог-психолог мектебі» облыстық жобасы.....5

№ 2 Дәріс. Білім беру ұйымдары педагог-психологтарының кәсіби қызметін нормативтік - құқықтық қамтамасыз ету. Білім беру процесін

психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесіндегі педагог-психологтың қызметін реттейтін және қамтамасыз ететін құжаттама.....13

№ 3 Дәріс. Облыстық жобалар бойынша практикалық жұмыс: «Отбасы клубы», «Психологиялық қолдаудың жазғы аландары», «ТЖКБ-дағы психологиялық клубтар», «Эмоционалды интеллект»22

№ 4 Дәріс. Психологиялық қызметтегі адамгершілік-жыныстық тәрбие жұмысының түсінігі мен өзектілігі28

№ 5 Дәріс. Педагог-психолог жұмысында психологиялық кеңес беру. Білім беру процесіне қатысушыларға психологиялық кеңес берудің әдістері мен кезеңдері. Психологтардың жұмысында жаңа технологияларды қолдану (МАК карталар).....36

№ 6 Дәріс. Кәмелетке толмағандар арасында булинг пен кибербулингтің алдын алу.....46

№7 Дәріс. Жас мамандардың алған білімдерін жалпылау және практикалық қолдану.....52

«Жас педагог-психолог мектебі» облыстық жобасын қорытындылау.....57

КІРІСПЕ

Мамандардың кәсіби құзіреттілігін дамыту – қызметкердің білімін, жеке қабілеттерін және қасиеттерін жетілдіру. Жалпы алғанда, құзыреттілік белгілі бір мәселелерді шешуге көмектесетін кәсіби сапалар ретінде қарастырылады. Құзыреттілік негізі білім мен тәжірибе жиынтығы болып табылады.

2024 жылдың ақпан айында Психологиялық қолдау көрсетудің өңірлік оқу-әдістемелік орталығы «Жас педагог - психолог мектебі» жобасы аясында облыстағы білім беру ұйымдарының жас мамандары педагогикалық психологтарын қашықтан ұйымдастырып, оқытуды жүргізді.

Жобаның мақсаты – Қостанай облысындағы орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарындағы жас мамандарды қолдау, олардың кәсіби өсуіне және кәсіби құзыреттілігін арттыруға жәрдемдесу.

Мектеп модераторы – Орталық директоры Петренко Елена Александровна.

Жұмыс барысында қатысушылар психолог жұмысының қағидаттары мен құрылымымен, жергілікті және халықаралық тәжірибені ескере отырып, жастар арасындағы суицид, аутодеструктивті мінез-құлық, қорқыту және кибербуллингтің алдын алудың инновациялық бағыттары мен әдістерімен танысты.

Дәрістерде педагог-психологтың білім беруді ұйымдастырудағы жұмысының барлық ауқымы және оның қолайлы психологиялық климат құру, сонымен қатар психологиялық денсаулықты сақтау және нығайту бойынша жұмысының бағыттары қарастырылады. Психологиялық қызмет жұмысының құрылымы мен негізгі аспектілері, диагностикалық жұмыстың негізгі параметрлері: педагог-психологтың консультативтік, түзету-дамыту, ұйымдастыру-әдістемелік қызметі, кәмелетке толмағандарды психологиялық қолдау жүйесінің алгоритмі сияқты мәселелер талқыланды. . Қолайлы орта мен кәмелетке толмағандардың өмірге деген оң көзқарасын қалыптастыру үшін отбасының, білім беру мекемелерінің және оқу-тәрбие процесінің басқа да субъектілерінің өзара әрекеттесу мәселелері қарастырылады. Психолог жұмысындағы ерекше маңызды бағыт, сөзсіз, отбасымен жұмыс және ата-ананың құзыреттілігін арттыру.

№1 дәріс

«Жас педагог-психолог мектебі» облыстық жобасы

Қазіргі балалар мен жасөспірімдердің дамуындағы жаңа әлеуметтік-мәдени жағдай білім беру жүйесін психологиялық қамтамасыз ету үшін мүлде жаңа міндеттер қояды. Педагогикалық-психологиялық қызметтің алдыңғы міндеттеріне – қалыпты, үйлесімді психикалық даму үшін жағдай жасау – білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігіне, «ерекше көңіл» топтарындағы балаларға психологиялық қолдау көрсетуге, қиын өмірлік жағдайдағы балаларға көмек көрсетуге, жедел психологиялық көмек жүйесін дамыту және т.б. байланысты міндеттер қосылды.

Психологиялық қызмет – өскелең ұрпаққа психологиялық жайлылық пен білім беру үдерісінің әрбір қатысушысына білікті қолдау көрсететін маңызды тетіктердің бірі.

Педагогикалық мансабын мектепте немесе колледжде бастаған жас психолог жиі адасады. Неден бастау керек? Университетте алған білім жеткілікті сияқты, бірақ тәжірибе көрсеткендей, жас педагог-психологтарға тәжірибе жетіспейді, ол бірден емес, жылдар бойы келеді.

Жас педагог-психологтың мамандыққа ену кезеңі оның жеке және кәсіби дамуы үшін шиеленіспен және маңыздылығымен сипатталады. Жаңадан

ашылған педагог-психологтың кәсіпқой бола ма, білім саласында қала ма, әлде қызметтің басқа саласында қала ма, мұның қалай өтетіні белгілі болады. Мәселелер жас педагог-психологтың өз жұмысының басында жеткілікті білімі бар, бірақ дағдылары жеткіліксіз болғандықтан туындайды, өйткені оның кәсіби маңызды қасиеттері әлі қалыптаспаған, сондықтан жас мамандарға тәлімгерлерден үнемі әдістемелік көмек алып тұру қажет. Ол тәжірибе тәлімгерлік тәжірибелі психолог пен жаңадан келген педагогикалық психолог арасындағы тұрақты диалогты қамтиды.

Демек, біздің жас педагог-психологтар Мектебінің **міндеті** – сіздердің, жас психологтардың біліктілігін арттыруда және практикалық тәжірибені, оның ішінде танымдық, жобалау-конструктивтік, ұйымдастырушылық және коммуникативті дағдыларды меңгеруде атаулы көмекті ұйымдастыру.

Психологиялық қызмет білім беру процесінің барлық қатысушыларына нақты білікті, жан-жақты және дер кезінде әлеуметтік-психологиялық көмек көрсету үшін әкімшіліктің де, мұғалімдердің де, оқушылар мен ата-аналардың да, олармен сыртқы әлеуметтік құрылымдардың ынтымақтастығын ұйымдастыруға арналған.

Психологиялық қызметтің мақсаты – білім алушылардың психикалық-психологиялық денсаулығын сақтауға ықпал ету, білім беруді ұйымдастыруда қолайлы әлеуметтік-психологиялық климат құру және оқу-тәрбие процесіне қатысушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету.

Психологиялық қызмет шешетін міндеттерді қарастырайық:

1) білім алушылардың тұлғалық және интеллектуалдық дамуына ықпал ету, өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі дамыту қабілетін дамыту;

2) қарқынды дамып жатқан ақпараттық қоғам жағдайында білім алушыларға олардың табысты әлеуметтенуіне психологиялық көмек көрсету;

3) оның тұлғасын психологиялық-педагогикалық зерттеу негізінде әрбір студентке жеке көзқарасты қамтамасыз ету;

4) психологиялық диагностика жүргізу және оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту;

5) студенттердің психологиялық қиындықтары мен мәселелерін шешу үшін психокоррекциялық жұмыстарды жүзеге асыру;

6) оқушылардың психикалық денсаулығын қорғау;

7) ата-аналарға (немесе оларды алмастыратын тұлғаларға) және педагогтарға оқу-тәрбие жұмысының оңтайлы әдістерін тандауда психологиялық-педагогикалық мәселелерді шешуде консультациялық көмек көрсету;

8) оқу тоқсанында кемінде бір рет жүйелі тестілеу арқылы кәмелетке толмағандардағы суицидке психологиялық бейімділіктерді, сондай-ақ асоциалды бейімділіктерді (қылмыс жасауға, алкогольдік, есірткілік заттарды тұтынуға, қылмыс жасауға бейімділік) анықтау және алдын алу;

9) суицидке бейімділігі бар кәмелетке толмағандарға, сондай-ақ олардың ата-аналарына (немесе оларды алмастыратын адамдарға) өзіне-өзі қол жұмсау мен қастандықтардың алдын алу мақсатында психологиялық көмек көрсету.

Білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметтің мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес оның қызметінің мазмұны келесі бағыттар бойынша жүзеге асырылады: психодиагностикалық, консультативтік, тәрбиелік-профилактикалық, түзету-дамыту, ұйымдастырушылық-әдістемелік.

Педагог психолог қызметін құқықтық реттеуді немесе психологиялық қызмет жұмысының нормативтік-құқықтық негіздерін анықтайтын нормативтік құжаттарды қарастырайық. Барлық нормативтік-құқықтық актілерді зерттеп, жұмыста қолдану керек.

1. «Орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызмет қызметінің қағидаларын бекіту туралы» 2022 жылғы 25 тамыздағы № 377 бұйрығы.

2. 2022 жылдан бастап Қостанай облысының білім беру ұйымдарының (мектептер, ТжКБ) психологиялық қызметі туралы Ереже (қосымшалармен).

Ережеде (Қостанай облысы, 2022 ж.) біз тек мектептердің қызметін ғана емес, сонымен қатар ТжКБ-ны және бақылау-өткізу пункттеріндегі (мектептердегі) балалармен жұмысты қарастырамыз, өйткені Студенттер мен оқушылардың осы санаты үшін жеке әзірленген ережелер жоқ.

Құрылымы, мамандар құрамы, жылдық жұмыс жоспары орта білім беру ұйымдарының түріне, түріне және міндеттеріне байланысты белгіленеді.

Білім беру ұйымының психологиялық қызметіне: барлық деңгейдегі білім беру ұйымдары басшысының тәрбие ісі (директоры) орынбасары (директоры), педагог-психолог (штат кестесіне сәйкес), әлеуметтік педагог кіреді.

(Анықтама үшін: бұрын ЖС Регламентінде құрамы кеңейтілген болатын, қазіргі уақытта келісім бойынша басқа мамандарды ПС құрамына қосуды ұсынамыз.)

Сынып жетекшілері, тәрбиешілері, кураторлары, пән мұғалімдері, медицина қызметкерлері студенттер мен оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау процесіне қатысады және өздерінің лауазымдық міндеттеріне сәйкес ата-аналармен және басқа да заңды өкілдермен өзара әрекеттеседі.

3. Арнайы және мамандандырылған мекемелер сондай-ақ «Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қағидаларын бекіту туралы» 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығына, «Арнайы білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын бекіту туралы» 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 4 бұйрығына сәйкес жұмыс істейді.

4. Психологиялық қызмет мамандары 2020 жылғы 6 сәуірдегі «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлеріне қызмет көрсету үшін қажетті құжаттардың тізбесін және олардың нысандарын бекіту туралы» № 130 бұйрығына сәйкес құжаттаманы жүргізеді.

5. Білім беру ұйымдарындағы психологтың лауазымдық міндеттері «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13

шілдедегі № 338 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» «Мұғалімдер лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамалары» бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» бұйрығында айқындалған

6. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2023 жылғы 14 сәуірдегі № 100 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2023 жылы 17 сәуірде № 32316 болып тіркелді.

Психологтың қызмет бағыттары

Психологиялық диагностика – бұл студенттерді бүкіл оқу кезеңінде тереңдетілген психологиялық-педагогикалық зерттеу, жеке тұлғаны анықтау.

ерекшеліктері мен бейімділігін, оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі, кәсіби өзін-өзі анықтаудағы потенциалды мүмкіндіктерін, сонымен қатар оқудағы, дамудағы, эмоционалдық-еріктік сферадағы, әлеуметтік бейімделудегі бұзылулардың себептері мен механизмдерін анықтау.

Психологиялық диагностика жекелей де, студенттер тобымен де жүргізіледі. Бүгінгі таңда мектептегі/колледждегі психологтың диагностикалық жұмысы келесі міндеттерді көздейді: оқу мен дамудағы проблемалардың себептерін анықтау үшін оқушылардың жеке ерекшеліктерін зерттеу; жеке тұлғаның күшті жақтарын, оның түзету жұмыстары кезінде сүйенуге болатын резервтік мүмкіндіктерін анықтау; кәсіби және білім беру қызығушылықтарын ерте анықтау; мазасыз және күйзеліске ұшыраған, оқуда, қарым-қатынаста және психикалық саулықта қиындықтарға тап болған балалар мен жасөспірімдерге көмек көрсету тәсілдері мен нысандарын анықтау; ерекшеліктеріне сәйкес студенттерге психологиялық қолдау көрсетудің құралдары мен формаларын таңдау.

Диагностикалық жұмыстың негізгі параметрлеріне студенттің жеке басын, когнитивтік психикалық процестерін, эмоционалдық және ерікті ерекшеліктерін, сыныптардағы/топтардағы тұлғааралық қарым-қатынастарын зерттеу жатады. Диагностикалық процедураларды жүргізу кезінде оқушылардың жас ерекшеліктеріне бейімделген психологиялық әдістер қолданылады.

Осылайша, фронтальды диагностика (немесе мониторинг) кезеңінде әрбір студенттің психологиялық және әлеуметтік жағдайының ерекшеліктері зерттеледі.

1. Мектеп/колледж студенттерінің ақпараттық базасы құрылады, ол әрбір студенттің проблемалық бағыттары туралы ақпаратты қамтиды. Отбасындағы, мектептегі және құрбыларымен проблемалары анықталған проблемалар бойынша әр оқушымен келісілген жұмысты жүргізу үшін атап өтіледі. Жұмыс әлеуметтік педагогпен және сынып жетекшілерімен/кураторлармен бірлесіп жүргізіледі.

2. Әлеуметтік қауіпті жағдайдағы, қолайсыз отбасыларда тұратын студенттердің ақпараттық базасы. Мәліметтерді әлеуметтік педагог береді, ал психолог жұмысын онымен бірлесіп жүзеге асырады.

Мониторингтік зерттеулерден басқа, аутодеструктивті мінез-құлықтың, тұрмыстық және физикалық зорлық-зомбылықтың алдын алу бойынша тоқсан сайынғы анонимді сауалнамаларды қоса алғанда, сынып жетекшісі/жетекшісі педагогикалық мәселелерді шешуге қажетті кейбір нақты диагнозды сұрап психологпен байланыса алады.

Психолог қызметінің келесі бағыты **консультативтік қызмет** – психологиялық кеңес беру арқылы оқушыларға, олардың ата-аналарына (заңды өкілдеріне), педагогикалық ұжымға және оқу-тәрбие процесінің басқа қатысушыларына дамыту, тәрбиелеу және оқыту мәселелері бойынша көмек көрсету. Кеңес беру жеке немесе топтық жұмыс сипатында және білім беру процесінің барлық қатысушыларына қатысты жүзеге асырылады, ол тақырыптық, жоспарлы болуы мүмкін, сіздің білім беру ұйымыңыз үшін маңызды проблемалар мен өзекті тақырыптарды қарастыру, сондай-ақ сұрау бойынша кеңес беру өтініш берушінің нақты мәселесін шешу.

Ата-аналарға арналған консультацияларды педагогикалық психолог оқушылардың проблемалары бойынша ұйымдастырады, мысалы, олардың баласының мектептегі қиындықтары туралы ақпарат беру, баланың жас кезеңінің ерекшеліктерін түсіндіру, жасөспірім балалармен қарым-қатынас ерекшеліктері туралы ақпарат беру; диагностикалық нәтижелерге, сондай-ақ жауапты ата-аналық ұстанымды қалыптастыруға негізделген үй тапсырмасын дайындауға көмек көрсету сипаты.

Психолог балалармен және ата-аналармен жұмыс істеуден басқа мұғалімге өзі де қолдау көрсете алады. Психолог мұғалімге педагогикалық іс-әрекетке өзіндік талдау жүргізуге, оның күшті жақтарын көруге, балалармен және ата-аналармен қарым-қатынастың жеткіліксіз тиімді әдістеріне назар аударуға көмектеседі. Және, әрине, психолог мұғалімге күйіп қалудың алдын алуға көмектеседі: оның белгілерін байқаңыз және оң эмоционалды күйді сақтаудың жеке жолдарын табыңыз.

Психолог **мұғалімдермен** диагностикалық нәтижелерге сүйене отырып, психологиялық семинарлар, тақырыптық консультациялар, психологиялық-педагогикалық консультациялар түрінде студенттердің бейімделуінің, кәсіби шаршаудың алдын алу мәселелері бойынша жұмыс жасайды; жеке консультациялар - жеке сипаттағы проблемалық жағдайлар туындаған жағдайда мұғалімдер мен ата-аналар арасында делдал ретінде әрекет етеді.

Педагогикалық ұжымдарда, сондай-ақ жанұяда бірін-бірі тыңдай алмау, түсінбеу, берілмеу, жанашырлық таныту, т.б. негізінде түрлі жанжалдар жиі орын алады. Сондықтан психологтың өз деңгейін көтеруі өте маңызды. мұғалімдердің психологиялық мәдениеті. Психологиялық білім беру – бұл үлкендердің – мұғалімдердің, ата-аналардың және балалардың психологиялық біліммен таныстыруы. Психологиялық тәрбиенің негізгі мәні мынада:

педагогтар мен ата-аналарды баланың қолайлы психикалық дамуының негізгі заңдылықтарымен және жағдайларымен таныстыру; психологиялық білімге деген қажеттілікті, оны баламен жұмыс істеуде немесе жеке тұлғаны дамыту мүддесінде пайдалануға деген ұмтылысты қалыптастыру; студенттерді өзін-өзі тану және өзін-өзі тәрбиелеу негіздерімен таныстыру. Психологиялық білім беру нысандары өте әртүрлі болуы мүмкін: лекциялар, әңгімелер, семинарлар, көрмелер, әдебиеттерді таңдау және т.б. Сонымен қатар, бұл жұмыстың барлығын психологтың өзі жүргізуі мүлдем қажет емес - басқа мамандарды шақыруға болады.

Профилактикалық жұмыс – кез келген құбылыстың алдын алуға және/немесе қауіп факторларын жоюға бағытталған психолог қызметінің түрі. Психопрофилактиканы үш деңгейге бөлуге болады:

1-деңгей – біріншілік профилактика. Психолог кішкентай эмоционалдық және мінез-құлық бұзылыстары бар балалармен жұмыс істейді және барлық дерлік студенттердің психикалық денсаулығы мен психикалық ресурстарына қамқорлық жасайды.

2-деңгей – қайталама профилактика. Ол «ерекше көңіл бөлетін топқа», яғни проблемалары бар балаларға бағытталған. Екіншілік профилактика оқушылардың психоэмоционалдық күйінің бұзылуын, дағдарыстық жағдайларды, оқу және мінез-құлықтағы қиындықтарды ерте анықтауды қамтиды. Екіншілік профилактика ата-аналармен және мұғалімдермен кеңесу, оларға әртүрлі қиындықтарды жеңу үшін мінез-құлық стратегиясын үйрету және т.б.

3-деңгей – үшінші профилактика. Психологтың назары айқын тұлғалық, мінез-құлық немесе тәрбиелік проблемалары бар балаларға бағытталған, оның негізгі міндеті - мамандарды тарту арқылы күрделі психологиялық қиындықтар мен проблемаларды түзету немесе жеңу.

Психолог жұмысындағы келесі бағыт – сыныптық топтардағы тұлғааралық қарым-қатынастарды **түзетуге бағытталған**, танымдық процестер мен эмоционалдық-еріктік сфераны дамытуға, оқу мотивациясына, тәрбиелік дағдыларды қалыптастыруға және интеллектуалдық қабілеттерін, сонымен қатар психологиялық ойындар, тренингтер жүйесі арқылы студенттердің өміріндегі дағдарысты және қиын жағдайларды (мысалы: орта мектепке/колледжге өту, жасөспірімдік кезеңге кіру, емтихан тапсыруға дайындық және т.б.) жеңуге көмектеседі. сынып топтарымен, жеке түзету-дамыту сабақтары мен консультациялар.

Психологиялық коррекция педагог-психологтың, логопедтің, әлеуметтік педагогтың және басқа мамандардың бірлескен қызметі негізінде жүзеге асырылады.

Педагог-психологтың дамытушылық жұмысының маңызды бағыты – кәсіптік бағдар жұмысын ұйымдастыру арқылы жоғары сынып оқушыларының өмірлік жоспарларын анықтауға, кәсіби және тұлғалық өзін-өзі анықтауға көмектесу.

Психолог жұмысының **ұйымдастырушылық-әдістемелік бағыты** білім беру мекемесінің педагог-психологы әлеуметтік-педагогикалық және психологиялық жұмыс тәжірибесін үнемі зерттеп, қорытып отыруы, оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру үшін **әдістемелік материалдарды** жинақтап, білім алуына мүмкіндік беруі қажет. оларды педагогикалық ұжымның, сынып жетекшілерінің және әдістемелік бірлестіктердің, әлеуметтік педагогтардың пайдалануы.

Әдістемелік жұмыс педагог-психолог пен мектеп/колледж директорының орынбасарларының білім беру ұйымына жүктелген міндеттерді орындау бойынша ынтымақтастығын, оның ішінде білім беру ұйымының жұмыс жоспарын жасауға қатысуды қамтиды; әдістемелік бірлестіктер мен педагогикалық кеңестердің отырыстарына сұрақтар дайындауға қатысу.

Басқару процестерін әлеуметтік-психологиялық қамтамасыз ету шеңберінде педагог-психолог білім беру ұйымдарын дамыту бағдарламаларын әзірлеуге қатысады, мұғалімдер ұжымындағы әлеуметтік-психологиялық климатқа, басқарушылық коммуникацияның өнімділігіне мониторингтік зерттеулер жүргізеді. «әкімшілік – оқытушылар», «әкімшілік – оқытушылар – студенттер», «мұғалімдер – студенттер» жүйелері.

Педагог-психолог оқу-тәрбие процесіне қатысушылармен жұмыстың тиімді формаларын іздеп, сынап, өзін-өзі тәрбиелеумен айналысып, біліктілігін арттыруға міндетті.

Психологиялық қызметтің, оның ішінде педагогикалық психологтың қызметіне жалпы басшылықты білім беру ұйымының басшысы, қызметін үйлестіруді басшының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары жүзеге асырады.

Сондай-ақ, педагог-психолог қызметінің жоспарлы және жоспардан тыс жүзеге асырылатынына назар аударамыз.

Алдын ала белгіленген жұмыс түрлері жоспарланған: диагностикалық бақылау, профилактикалық сабақтар, ата-аналар жиналысында сөз сөйлеу. Дегенмен, оқу жылында мектепте/колледжде қандай қиын жағдайлар туындайтынын болжау мүмкін емес.

Сондықтан психологтың жоспардан тыс жұмысы сұраныс бойынша жұмыс, яғни студенттерде туындайтын қиындықтарға жауап беру болып табылады және бұл қиындықтарды психологтың өзі тікелей біле алмайды. Тіпті шағын жинақталған мектепте сабақ оқытпайтын немесе балалармен ұйымдастыру мәселелерін шешпейтін маманның сыныпта/топта, одан да үлкен мектепте/колледжде қандай да бір мәселе туындағанын бірден түсінуі мүмкін емес. Әрине, балалардың қиындықтарына бірінші рет тап болатын адам – сынып жетекшісі/куратор. Ал психологтың ресурстарын қалай пайдалана алатынын түсінген кезде олардың кәсіби өзара әрекеті тиімдірек және нәтижелі болады.

Сонымен қатар, сыныпта/топта қиын жағдайлар туындаған кезде психолог сынып жетекшісіне/кураторға көмектесе алады. Мұндай проблемалар қақтығыстарды, қорқытуды, қабылданбаған балалардың көрінісін және сынып/топтың бірігуінің төмен деңгейін қамтуы мүмкін. Психолог мұндай

мәселелердің себептеріне терең диагностика жүргізе алады, қиындықтарды шешу бойынша шаралар жүйесін әзірлеуге қатыса алады, егер бұл жағдайда қажет болса, студенттермен топтық сабақтар жүргізе алады.

Диагностика нәтижелері бойынша психолог осы функцияларды немесе дағдыларды дамыту бойынша ұсыныстарды ұсынады, сонымен қатар оларды қалыптастыруға бағытталған жеке және топтық сабақтарды ұйымдастырады.

Педагог-психолог білім беруді ұйымдастыруда оқу-тәрбие процесін психологиялық қамтамасыз етуді қалай жүзеге асырады? Ең алдымен, ол өзінің білім беру ұйымының мақсаттары мен міндеттерін және студенттер қауымының ерекшеліктерін ескере отырып, өз жұмысының мақсаттары мен міндеттерін анықтайды.

Сонымен қатар, білім берудің әртүрлі кезеңдерінде (кезеңдерінде) **психологиялық қолдаудың** өзіндік ерекшеліктері бар.

Бастауыш мектепте қолдау көрсетудің басым бағыттары: баланың мектепке дайындығын анықтау; мектепке бейімделуге көмектесу, мектепке эмоционалды оң көзқарасты қалыптастыру; дербестік пен өзін-өзі ұйымдастыруды дамыту, шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Негізгі мектепте оқушылардың орта мектепке көшу кезінде бейімделуіне психологиялық қолдау көрсету маңызды; студенттерге тұлғалық және құндылық-семантикалық өзін-өзі анықтау және өзін-өзі дамыту мәселелерін шешуде қолдау көрсету; әлеуметтену мәселелерін шешуге жәрдемдесу; балалар мен педагогикалық ұжымдарда қолайлы атмосфераны құруға жәрдемдесу; өмірлік дағдыларды дамыту, ата-аналармен және құрдастарымен сындарлы қарым-қатынас орнату; аутодеструктивті мінез-құлықтың, нашакорлықтың алдын алу; дарынды балаларға қолдау көрсету.

Орта мектеп пен колледждің 1-4 курсына психологиялық-педагогикалық іс-әрекеттің ерекшелігі студенттерге бейіндік бағыттылық пен кәсіби өзін-өзі анықтауға көмектесу; жеке мәселелерді шешуде қолдау көрсету (өзін-өзі тану, өмірдің мәнін іздеу, жеке тұлғаға қол жеткізу); уақыт перспективасын, мақсат қою қабілетін дамыту; студенттер арасында девиантты, аутодеструктивті мінез-құлықтың алдын алу.

Психологтың жалпы және тұрақты қызметі тәрбиенің барлық кезеңдерінде ата-аналармен жұмыс екенін атап өту маңызды.

Осылайша, психологиялық қолдаудың негізгі бағыттары мен мақсатты топтарын анықтауға болады:

- есепке алудың барлық түрлерінде есепте тұрған студенттер: ОДН, АХҚО есепте тұрған, әлеуметтік қорғалатын санаттар (қамқоршылықтағы, көп балалы, аз қамтылған, қолайсыз отбасылардан шыққан балалар);

- диагностикалық зерттеулердің нәтижелері бойынша анықталған психологиялық профильге негізделген «ерекше назар» тобындағы студенттер (тоқсан сайынғы сауалнама);

- ПМПК ұсынымдарын ескере отырып, жеке даму бағдарламаларын дайындау және жүзеге асыру және мектептің

психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің жұмысына қатысу арқылы ерекше білім беру қажеттіліктері бар (қосу) оқушылар;

- оқу бағдарламасын меңгеруде алға жылжымайтын студенттер;
- мектеп оқушылары ҰБТ-ға дайындық үстінде.

Жоғарыда аталған бағыттар бойынша студенттерге **психологиялық қолдау көрсету жүйесі** келесі **алгоритм** бойынша жүзеге асырылады:

1. Психологтың коррекциялық, дамытушылық, профилактикалық жұмысы жүргізілетін студенттердің мәліметтер базасы құрылуда;

2. Белгілі санаттағы студенттермен жұмыс жоспары жасалады, оған диагностикалық іс-шаралар, оқыту-дамыту сабақтары, оқу үдерісіне барлық қатысушылардың жеке консультациялары кіреді;

3. Мұғалімдер мен оқушылардың ата-аналарына ұсыныстар жасалады;

4. Қолдау жоспарын орындауға арналған материалдар дайындалады (талдамалық есептер, диагностикалық нәтижелер бойынша психологиялық қорытындылар, сабақ конспектілері немесе түзету-дамыту бағдарламасы, ұсыныстар). Қолдау шеңберіндегі жеке және топтық жұмыстардың барлық түрлері психологтың жұмыс журналында тіркеледі.

Осылайша, мектептегі психологиялық қызмет әрбір оқушының жан-жақты психикалық және тұлғалық дамуына ықпал ететін жағдайларды қамтамасыз етеді.

Өмірлік қиын жағдайға тап болған жасөспірімдерге дер кезінде психологиялық көмек көрсету және оларға жанашырлықпен қарау қайғылы оқиғаларды болдырмауға көмектеседі. Сондықтан білім беру ұйымдарында студенттердің өмірге оң бейімделуін, өзара, басқа адамдар арасындағы қарым-қатынаста тұрақты тепе-теңдікті қалыптастыруға бағытталған әр түрлі жас топтарындағы оқушылар арасында суицид әрекеттерінің алдын алу бойынша профилактикалық және түзету жұмыстарын жүргізу бірінші кезектегі міндет болып табылады. тұтастай әлем.

Орталық облыстағы білім беру ұйымдарының психологиялық қызметінің қызметін әдістемелік қамтамасыз етеді.

Жас психолог мектебі де жас педагог-психологтардың жұмысының тиімділігін арттырудың әдістемелік және практикалық ресурсы болып табылады.

№2 Дәріс

Білім беру ұйымдарындағы педагог-психологтардың кәсіби қызметін нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету. Оқу-тәрбие процесін психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету жүйесіндегі педагог-психологтың қызметін реттейтін және қолдайтын құжаттама.

Бастауыш педагог-психологтар мектебі сіздің білім беру ұйымыңыздың психологиялық қызметінің барлық мамандарымен келісе отырып, жұмыстың

барлық салаларын қамтитын жас мамандарға өз қызметін жүйелі ұйымдастыруға және жүзеге асыруға көмектесу үшін құрылған.

Мектептегі/колледждегі педагог-психолог қызметінің маңыздылығын бәрі толық түсіне бермейді. Психологтың іс-әрекеті, мысалы, оқушылардың ата-аналары үшін жиі анық емес, бірақ дәл осы «желім» ретінде байланыстырушы болып, мектепшілік өмір құрылымын тұрақты және қауіпсіз ете алады. Ал бүгінде мектеп/колледж басшылары, мұғалімдер, сондай-ақ ата-аналар мен балалар мен жасөспірімдердің өздері практикалық маман, педагогикалық психолог шеше алатын мәселелерге жиі кездесе бастады.

Білім беру ұйымындағы педагог-психолог – оқушылармен жеке деңгейде де, ұжымдық деңгейде де психологиялық жұмыс жүргізетін маман. Басқаша айтқанда, бұл мұғалім оқушылардың жеке мәселелерін анықтай алады және құрдастарымен немесе ересектермен жанжалдарды жеңуге көмектеседі, ата-аналармен байланысады және мұғалімдермен жұмыс істей алады, күрделі педагогикалық мәселелердің шешімін табуға немесе кәсіби күйзеліспен күресуге көмектеседі. Дегенмен, бұл маманның басты назары әрқашан балаларға бағытталған. Психологтың міндеттеріне психодиагностика, психокоррекция, кеңес беру, ағарту және алдын алу кіреді.

Білім беру ұйымының психологиялық қызметінің жұмысын және құжаттамасын ұйымдастыруды қарастырайық.

Психологиялық қызметтің қызметі оның құрамы мен қызмет мақсатын көрсете отырып, білім беру ұйымы басшысының психологиялық қызметті құру туралы бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады. Қызметті директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары басқарады.

Психологиялық қызмет мүмкіндігінше жеке бөлмеде орналасқан және барлық қатысушылармен диагностикалық, дамытушылық, коррекциялық және профилактикалық жұмыстар кешенін жүргізу үшін қажетті жағдайлармен қамтамасыз етілген педагог-психологтың кабинеті негізінде жұмыс істейді. оқу процесінде жеке және топтық форматта.

Білім беру ұйымының психологиялық қызметінің қызметкерлері мыналарға міндетті:

- өз құзыреті мен лауазымдық нұсқаулық шегінде мәселелерді қарау және шешім қабылдау;
- белгіленген тәртіппен кәсіби шеберлікті арттыру, біліктілікті арттыру;
- кәсіптік қызмет салаларында тиісті құжаттаманы жүргізу;
- білім беру мекемесінің Жарғысын, психологиялық қызметтің жұмыс жоспарын, психолог кодексін, ҚБ Ережесін басшылыққа алуға;
- қызметтің өзінің әдістемелік семинарларының, сондай-ақ жоғары ұйымдар өткізетін әлеуметтік-психологиялық конференциялар мен семинарлардың жұмысына қатысуға;
- мектеп әкімшілігіне жүргізілген жұмыстың барысы мен нәтижесі туралы есеп беру;
- барлық мәселелерді шешуде кәмелетке толмағандардың мүдделерінен шығу;

- мұғалімдер кеңесіне, психологиялық-педагогикалық кеңестерге, мектеп әкімшілігіне қатысушыларды алдыңғы тармақтың сақталуына кепілдік беретін шеңберде атқарылып жатқан жұмыстардың міндеттері, мазмұны мен нәтижелері туралы хабардар ету. Осылайша, психологиялық қызмет шешетін мәселелер Қорғаныс министрлігінің қарауына, директормен кездесулерге, басқа да әкімшілік кеңестерге беріледі.

Барлық құжаттама келесі принциптерге негізделген.

Педагог-психологтың құжаттамасы міндетті түрде:

- Қазақстан Республикасы Білім министрлігінің қолданыстағы негізгі нормативтік құжаттарына негізделуі;
- педагог-психолог жұмысының барлық түрлерін қамту және оның қызметінің негізгі бағыттарына сәйкес құрылымдалуы;
- білім беру мекемесі қызметінің жалпы құрылымын көрсетуі;
- оқу орындарына қабылданған мерзімде есеп беруге ыңғайлы психолог қызметінің белгілі бір жиілігін көрсетуі (жартыжылдық және жылдық жұмысты талдау);
- бала мен жанұяға жақын психологиялық қолдаудың үйлестірушісі ретінде психологтың қызметіне назар аударуы тиіс.

Бүгін біз 2021 жылдан бастап жұмыста пайдалану үшін, 2020 жылы әзірленген Қостанай облысының білім беру ұйымдарының психологиялық қызметі туралы Ережені пайдалана отырып, мектептегі психологтың жұмысын қарастырамыз. 2022 жылы жаңартылды.

Білім беру ұйымының психологиялық қызметінде мынадай құжаттар болуы керек:

- 1) психологиялық қызметтің нормативтік құқықтық актілері;
- 2) психологиялық қызметтің қызметін ұйымдастыру қағидаларын;
- 3) білім беру ұйымының психологиялық қызметі туралы ережені;
- 4) білім беру ұйымының басшысы бекіткен психологиялық қызметтің жылдық жұмыс жоспары, жоспардың орындалуы;
- 5) білім беру ұйымының басшысы бекіткен педагог-психологтың жұмыс жоспары, жоспардың орындалуы;
- 6) педагог-психолог жұмысының циклограммасы (ай сайынғы)
- 7) кәмелетке толмағандардың аутодеструктивті (суицидтік) мінез-құлқының алдын алу бойынша жыл сайынғы жұмыс жоспары, жоспарды орындау;
- 8) психологиялық кеңестер журналы;
- 9) аутодеструктивті мінез-құлық пен тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу бойынша талдамалық және статистикалық есептер (тоқсан сайын);
- 10) «ерекше көңіл» тобының папкасы («ерекше көңіл» тобына педагог-психологтың тіркеген студенттерінің тізімі, педагог-психологтың «ерекше көңіл» тобына жататын балалармен жеке және топтық түзету жұмыстарының жоспары мен материалдары топ);

11) педагог-психолог жұмысының негізгі бағыттары бойынша бағдарламалар: психологиялық диагностика, психологиялық тренинг, дамытушылық-түзету жұмыстары;

12) психологиялық мінездеме, топтық психологиялық портреттер;

13) психологиялық сабақтарды әдістемелік әзірлеу, психодиагностикалық әдістемелерді және психологиялық жұмыстың басқа да нысандарын оқыту;

14) психологиялық сараптама нәтижелері, қорытындылар, талдамалық есептер;

15) психологиялық қызметтің жұмысы туралы талдамалық есептер (алты ай, оқу жылы үшін);

16) педагог-психологтың әдістемелік жинағы.

Тікелей педагог-психологтың қызметін қамтамасыз ететін және реттейтін құжаттама түрлері.

Білім беру ұйымындағы педагог-психологтың кәсіби қызметінің маңызды құрамдас бөлігі әр түрлі құжаттамаларды дайындау болып табылады.

Құжаттама практикалық психолог қызметінің әрбір саласымен бірге болуы керек.

Практикалық психологқа арналған **құжаттамалар жинағы** (бумасы) келесі түрлерге бөлінеді:

- заңнамалық актілер мен нормативтік құжаттар;

- арнайы құжаттама;

- ұйымдастыру-әдістемелік құжаттама.

Заңнамалық актілер және нормативтік құжаттар

Бұл білім беру жүйесіндегі психологтың кәсіби қызметінің стандарттары мен ережелерін анықтайтын құжаттар жиынтығы болып табылатын құжаттама түрі. Бұл құжаттама педагог-психологтың кәсіби қызметінің нормативтік базасы болып табылады және Қазақстан Республикасындағы білім берудің әлеуметтік-құқықтық стандарттарын жаңарту кезінде уақтылы ауыстырылуға жатады.

Педагог психологтары үшін **нормативтік құжаттаманың тізіміне** мыналар кіреді:

Халықаралық:

- ✓ БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы конвенциясы.

Республикалық:

- ✓ Қазақстан Республикасының Конституциясы;

- ✓ Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы;

- ✓ «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы»

Қазақстан Республикасының Заңы;

- ✓ «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі (03.07.2013 ж. өзгертулер мен толықтырулармен);

- ✓ Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы;

- ✓ Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі;

- ✓ «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 293-VI Заңы.

Аймақтық:

✓ Психологиялық қызмет қызметінің қағидаларын бекіту туралы Қостанай облысы әкімдігінің 2015 жылғы 9 ақпандағы № 42 қаулысы.

Қостанай облысының орта білім беру ұйымдары.

✓ 2021 жылғы 22 желтоқсандағы Қостанай облысының білім беру ұйымдарының психологиялық қызметі туралы Ереже.

✓ Психологиялық қызметті реттейтін МАО бұйрықтары.

Арнайы құжаттама

Бұл педагог-психологтың кәсіби қызметінің мазмұндық және процессуалдық аспектілерін қамтамасыз ететін құжаттамасының ерекше түрі.

Педагог-психологтың арнайы құжаттамасына мыналар кіреді:

1. Баланың психофизикалық дамуының негізгі параметрлері және оның соматикалық жай-күйі, түзету жұмыстарын жүргізу бойынша ұсыныстар көрсетілген **ПМПК шешімінен үзінді/ПМПК** (қалалық немесе облыстық комиссия) қорытындысы.

2. Баланың психикалық даму картасы – баланың жасына байланысты дамуы туралы мәліметтер жиынтығы.

3. **Психологиялық қорытындылар.** Баланың психофизикалық дамуының көрсеткіштерін, сондай-ақ оның тәрбиесі мен білімін бағалауды қамтитын күрделі параметрлер бойынша құрылымдау. Психологиялық есепте баланың когнитивті, тұлғалық, эмоционалдық және коммуникативті дамуының көрсеткіштері де көрсетіледі.

4. **Емтихан хаттамалары.** Хаттама – психолог пен баланың өзара әрекеттесу ерекшеліктерін жазу нысаны (еркін түрде кесте түрінде жазылған).

Жоғарыда аталған **құжаттаманың үш түрі жабық**, атап айтқанда: қорытындылар, түзету карталары және хаттамалар. Бұл құжаттама көпшіліктің қолы жетпейтін жерде сақталады және білім беру жүйесінің мамандандырылған мамандарының өтініші бойынша ұсынылуы мүмкін.

Ұйымдастыру-әдістемелік құжаттама

Ұйымдастыру-әдістемелік құжаттама мыналарды қамтиды:

1. **Жұмыс кестесі** – білім беру ұйымының басшысы жасайды және бекітеді. (Үлгіленген оқу жүктемесі белгіленбеген білім беру ұйымдары қызметкерлерінің жұмыс уақыты Қазақстан Республикасының Еңбек кодексіне сәйкес белгіленеді. Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің 68-бабының 1-тармағына сәйкес қалыпты жұмыс уақыты аптасына 40 сағаттан аспауы керек). Кәсіподақ ұйымымен жасалған еңбек шарты бойынша.

2. **Психологиялық қызметтің жылдық жұмыс жоспары.**

Психологиялық қызметтің жылдық жұмыс жоспарын білім беру ұйымының басшысы бекітуі тиіс.

Психологиялық қызметтің жылдық жұмыс жоспарын жобалау схемасын психологиялық қызметтегі барлық мамандардың қызмет түрлері бойынша негізгі қызмет түрлерін бөлумен ұсынуға болады.

№	Іс-шаралар	Қатысушылар санаты	Өткізу уақыты	Жауаптылар	Қорытындылау формасы
.		Білім алушылар ...			Ақпараттық немесе аналитикалық анықтама
.		Педагогтар ...			Ұсыныстар(кімге), жадынама, т.б.
.		Ата-аналар ...			Жиналыс хаттамасы...

Психологиялық қызметтің жылдық жоспарында барлық қызмет көрсету қызметкерлерінің жұмысы (директормен кездесу, МО, директордың ТІ жөніндегі орынбасарының, сынып жетекшілерінің/кураторлардың, әлеуметтік педагог пен психологтың қызметі) көрсетіледі. Бұл іс-шаралар білім беруді ұйымдастыруда қолайлы жағдай құруға көмектесіп, білім беру үдерісіне қатысушылардың психологиялық денсаулығын сақтауға бағытталуы тиіс.

Педагог психологтың жұмыс жоспарына қойылатын талаптар

Педагог психологтың бүкіл жұмыс көлемін жоспарлау Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіндегі психологиялық қызметтің мақсаты мен міндеттерімен, қарастырылып отырған білім беру ұйымының түрімен, әкімшіліктің сұраныстарымен анықталады. (Мысалы, мектепте дамуында кемістіктері бар, ақыл-ойы кем және басқа да дамуында ауытқулары бар балалар оқитын түзету сыныптары бар, содан кейін түзету құрамдас бөлігі айқынырақ болады. Оқушылардың саны мен мектеп/колледждің мақсаттары білім берудің ерекшеліктерін анықтайды. педагог-психологтың қызметі).

Жұмыс жоспарын білім беру ұйымының басшысы бекітуі тиіс.

Ұзақ мерзімді жоспарды құру схемасы негізгі оқиғаларды қызмет түрлері бойынша бөлу арқылы ұсынылуы мүмкін (оқу жылына жоспарлаған барлық іс-шаралар).

Көптеген адамдар педагог психологы қандай да бір төтенше жағдай туындағанша жұмыстан қолы босамайтын адам деп қателеседі. Бірақ циклограммаға қарасақ, жұмыс күні көптеген тапсырмалардан тұратынын көреміз, соның ішінде:

- психологиялық диагностика;
- әртүрлі сынып/топ оқушыларымен топтық жұмыс;
- жеке кеңес беру;
- ата-аналармен тәрбие жұмысы;

- әдістемелік әдебиеттермен және кеңес беруші мұғалімдермен жұмыс істеу;
- құжаттармен жұмыс.

Педагог-психолог жұмысының циклограммасы. Жұмысты өнімді ұйымдастыру және қызметтің барлық бағыттары мен түрлерін қамту үшін бір айға циклограмма жасау ұсынылады.

Бір айға график (кесте) _____

Ай	Апта күндері	Жоспарланатын іс-шаралар	Ескерту
1 апта	Дүйсенбі		
	Сейсенбі		
	Сәрсенбі		
	Бейсенбі		
	Жұма		
	Сенбі		
2 апта			
3 апта			
4 апта			

Қазіргі таңдағы ең өзекті мәселе – кәмелетке толмағандардың аутодеструктивті/суицидтік мінез-құлық мәселесі. Бұл бағыттағы жұмысты тиімдірек ету үшін кәмелетке толмағандардың аутодеструктивті мінез-құлқының алдын алу бойынша жыл сайынғы жұмыс жоспары құрылуда.

Кәмелетке толмағандардың аутодеструктивті мінез-құлқының алдын алу бойынша жыл сайынғы жұмыс жоспары.

Мерзім/Ай	Сынып/топтар	Психологиялық диагностика	Оқушылармен алдын алу және түзету жұмыстары	Мұғалімдермен алдын алу және түзету жұмыстары	Ата-аналармен алдын алу және түзету жұмыстары
Қыркүйек					
Қазан					
Қараша					
Желтоқсан					

Қаңтар					
Ақпан					
Наурыз					
Сәуір					
Мамыр					
Жыл ішінде (әлеуметтік тапсырыс бойынша)					

Аутодеструктивті мінез-құлықтың алдын алу жоспары педагогикалық психологтың жылдық жоспарынан білім беру процесінің барлық қатысушыларымен жұмыстың осы бағыты бойынша іс-шараларды қамтиды.

Кез келген жұмыс жоспарын толтыру кезінде жоспарланған іс-шараларды жүзеге асыруға арналған материалдар қоса беріледі.

Әртүрлі жоспарларда көрсетілген барлық іс-шаралар орындау мерзімдері, мақсатты топтар және т.б. бойынша бір-біріне сәйкес болуы керек.

Педагог-психолог үшін міндетті құжаттаманың келесі түрі - **барлық жұмыс түрлерін тіркеу журналдары**.

- Жұмыс журналдары жыл бойы психолог жүргізетін әртүрлі күнделікті әрекеттерді бақылауға мүмкіндік береді.

- Жұмыс түрлерінің журналдарында көрсетілген ақпараттың барлық көлемінің болуы психологқа оқу жылы ішінде атқарылған жұмыстарды сәтті талдауға және қажетті есеп беру статистикасын алуға мүмкіндік береді.

- Журнал – бұл құжат, оның негізінде әкімшілік педагог психологының қызметін бақылайды.

Өйткені жұмыстың негізгі бағыты, тіпті негізгісі де **психологтың диагностикалық жұмысы** болып табылады, ол негізінен оқу процесіне қатысушылармен одан әрі жұмысты анықтайды. Диагностикалық нәтижелер негізінде проблемалық аймақтар мен ресурстық мүмкіндіктер анықталады.

Психологиялық қызмет аясында диагностика туралы бөлек, түзету немесе дамыту туралы бөлек айта алмаймыз. Олар психологтардың қызметінде біртұтас жұмыс түрі ретінде бар: диагностикалық-түзетушілік немесе диагностикалық-дамытушылық.

Бұл ретте психолог оқушының қабілетін одан әрі дамытудың бағдарламасын жасап қана қоймай, оған берілген ұсыныстардың орындалуын қадағалайды, ал көп жағдайда коррекциялық психологиялық бөлімді өзі жүзеге асырады. жұмыс.

Диагностика **топпен** немесе **жеке** (сұраныс бойынша, жеке қолдау аясында және т.б.) жүргізілуі мүмкін.

Айта кету керек, **диагностиканың міндетті түрлері 5-11 сыныптар, колледждің 1-4 курстары** арасында тұрмыстық және физикалық зорлық-зомбылықтың, суицидтің алдын алу бойынша тоқсан сайынғы анонимді сауалнама аясында жүргізіледі. Бұл диагностикадан алынған деректер психологиялық қолдау мен түзетуді қажет ететін стресстік және мазасыз күйдегі кәмелетке толмағандарды анықтауға көмектеседі.

Диагностика сұраныс бойынша жүргізілуі мүмкін, мысалы, РМРС сипаттамасын құрастыру, кеңес беру кезінде айтылған мәселелерді шешу және т.б.

Кеңес беру.

Консультацияның сипаты бастапқы, қайталанатын.

Жазбада қажетті ескертпелер жасалады, оның ішінде мамандандырылған маманға жолдама беріледі.

Ұсыныстарда психолог одан әрі жұмыс формаларын, мінез-құлық пен қарым-қатынас стратегияларында қандай өзгерістер енгізу керектігін көрсетеді.

Топтық дамыту және түзету жұмыстары.

Топтық түзету-дамыту жұмыстарын сынып журналы, факультативтік журнал және т.б. тіркеледі.

Топтық түзету-дамыту сабақтары жұмыстың мақсатын, әдістері мен формаларын, күтілетін нәтижені, бағдарлама авторын, дереккөзді көрсете отырып, мекеме басшысы бекіткен бағдарламалар бойынша жүргізіледі.

Ұйымдастыру-әдістемелік бағыт әрбір педагогикалық психолог қызметінің құрамдас бөлігі болып табылады. Мұндай жұмыс сыртқы бақылаушыға әрдайым көрінбейді, дегенмен маман үшін көп уақыт пен энергия шығынын қажет етеді.

Осы бағыт аясында педагог-психолог:

- біріншіден, оның қызметін жоспарлау және талдау жүзеге асырылады (жылдық, апталық жұмыс жоспарын құру, жылдық жұмысты талдау, статистикалық ақпарат);

- екіншіден, диагностикалық нәтижелер талданып, қорытындылар жазылады;

- үшіншіден, ағымдағы құжаттама жүргізіледі (журналдарды толтыру, жұмыс кестесін жасау және т.б.);

- төртіншіден, материалдар кеңес беруге, тәрбиелеуге, түзетуге және т.б. (диагностикалық құралдарды тандау, түзету-дамыту бағдарламаларын әзірлеу, оқу сағаттарында, кеңестерде, мұғалімдердің әдістемелік бірлестіктерінде презентацияларға материалдар дайындау, кабинетті безендіру, тақырыптық стендтер);

- бесіншіден, кәсіби біліктілік деңгейі артады (біліктілікті арттыру курстарында оқыту; кәсіби шеберлік байқауларына қатысу; қалалық және облыстық деңгейдегі конференцияларға, семинар-тренингтерге қатысу; өзін-өзі тәрбиелеу тақырыбы бойынша жұмыс; жұмыс тәжірибесін жалпылау).

Білім беру ұйымының педагог психологынан аналитикалық есеп пен статистикалық анықтаманы дайындау бойынша ұсыныстармен танысу.

- Аналитикалық жартыжылдық/жылдық есеп жылдық жұмыс жоспарына және жұмыс түрлері журналдарына сәйкес педагогикалық психологтың барлық іс-әрекет түрлерін көрсетеді.

- Есеп қызмет бағыттары бойынша сапалық және сандық көрсеткіштерді қамтуы тиіс.

- Берілген тапсырмалардың орындалуын талдай отырып, педагог психолог келесі оқу жылының міндеттерін қарастыра отырып, туындаған қиындықтар мен проблемаларды көрсетеді.

- Педагог-психологтың есепті кезеңде меңгерген жаңа аспаптық және әдістемелік құралдарын ескере отырып, одан әрі жұмыс істеу перспективалары белгіленді. Жаңа оқу жылындағы психолог жұмысының мақсаты мен міндеттері анықталды.

- Баяндама жазу кезінде педагог-психолог тек жалпы нәтижелер мен салыстырмалы сипаттамаларды (жас, сынып және т.б.) ұсынуда көрінетін анонимдік және құпиялылық принципін қатаң сақтауы керек.

№3 Дәріс

Облыстық жобалар бойынша тәжірибелік жұмыстар: «Отбасы клубы», «Психологиялық қолдау көрсетуге арналған жазғы алаңдар», «ТЖКБ психологиялық клубтары», «Эмоционалды интеллект».

Оқушылар да, олардың ата-аналары да психологиялық көмек алу үшін Өңірлік орталыққа жүгінеді.

Өтініштердің мотивтерін талдай отырып, психолог жұмысындағы маңызды сала, сөзсіз, отбасымен жұмыс және ата-ананың құзыреттілігін арттыру болып табылады деп қорытынды жасауға болады.

Отбасымен жұмыс істеу кезінде психологтар ата-ананың «жалпыға бірдей білім беруіне» ұмтылады. Ата-ананың білімін, әдетте, оларды сауатты тәрбиеші ететін ақпарат беру деп түсінеді. Әрине, мұндай ақпарат қажет, бірақ ата-аналар мен балалар арасындағы қарым-қатынасқа дәрістерде алған білімдері емес, психологпен және бір-бірімен диалогтық қарым-қатынаста алған тәжірибелері,

сондай-ақ балаларға көмектесетін жаттығулар әсер етеді. ата-ана мінез-құлқының басқа үлгілерін қалыптастыру. Мұндай іс-шараларды жүзеге асыру отбасылық клуб сияқты салыстырмалы түрде жаңа жұмыс түрлерінде мүмкін.

Бұл отбасындағы қарым-қатынастарды үйлестіруге, отбасы құндылықтары мен тәрбие мәселелерінде ережелерді қалыптастыруға бағытталған отбасылық тәрбиенің негізгі аспектілерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін «Отбасы клубы» жобасы аясындағы жұмыс. Отбасылық клуб - бұл ата-аналарға арналған бірегей семинар, қатысушылардың балаларды дамыту мен тәрбиелеу мәселелері бойынша өзара тәжірибе мен білім алмасуды көздейтін, балалардың кейбір өмірлік идеяларын терең түсінуге және өзгертуге көмектесетін қатысушылар арасындағы өзара әрекеттесудің ерекше нысаны. қатысушылар.

Отбасылық клубтың негізгі міндеті ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынасты үйлестіруге жәрдемдесу, отбасындағы қарым-қатынастың эмоционалдық тәжірибесін жасау арқылы:

- ата-аналардың сәйкес емес лауазымдарының өзгеруі;
- тәрбие мотивтері туралы түсініктерін кеңейту;
- отбасындағы тәрбиенің оңтайлы стилін таңдау;
- тәрбие процесінде ата-ана ықпалының формаларын оңтайландыру.

Сабақ тақырыбын таңдау кезінде оқушылардың жас ерекшеліктері мен типтік мәселелері, сондай-ақ бала мен ата-ана қарым-қатынасының өзекті мәселелері ескеріледі.

Отбасылық клуб ата-аналар үшін балалар мен ата-аналар арасындағы тәрбие және өзара түсіністік мәселелерінде ресурс болып табылады. Өйткені, балалар мен ересектер әлемі жоқ, бір әлем бар – отбасы.

Отбасылық клуб сессияларында психолог ата-аналарға баласымен қарым-қатынаста туындайтын қиындықтарды түсінуге, баланың проблемаларын қиындату немесе шешу үшін ата-аналардың өздері не істейтінін көруге және ұлы немесе қызымен қарым-қатынас жасаудың жаңа жолдарын табуға көмектеседі. Отбасылық клуб сабақтары ата-аналарға баласының «кілттерін» табуға мүмкіндік береді деп айта аламыз, әсіресе оның өсіп келе жатқан қиын дағдарыстық кезеңдерінде, ал ата-ананың психологпен жұмысы рефлексияға, баламен қарым-қатынасты талдауға, тиімді және тиімсіз өзара әрекеттесу стратегияларын түсіну.

2019 жылдың қыркүйегінде Қостанай ауылшаруашылық колледжінің базасында студенттердің ата-аналарының психологиялық сауаттылығын арттыру мақсатында «Отбасы клубы» жобасының жұмысы қалай басталғанын айтқымыз келеді. Ата-аналардың жалпы қамтылуы **600** адамды құрады. Кейін бұл жоба барлық дерлік білім беру ұйымдарында іске қосылды.

Мұнда «Отбасы клубы» жобасын ұйымдастыру бойынша негізгі ұсыныстар берілген:

1. Оқу жылына арналған бағдарлама құрастырыңыз. Оқу жылы өтіп жатқандықтан, барлығыңызда жобалық бағдарлама болуы керек.

2. «Отбасы клубының» отырыстарын кешкі уақытта, бөлімше (курс) бойынша өткізу ұсынылады (1-4 сынып, 5-6 сынып, 7-8 сынып, 9-11 сынып, 1-2-3-4 сыныптар) мамандардың қатысуымен (психологтар, психотерапевтер, заңгерлер, дәрігерлер, инспекторлар және т.б.).

3. «Отбасы клубының» отырыстары шамамен құрылымымен айына 2-3 рет өткізілсін:

- теориялық блок (мамандарды тарта отырып, суицидтік мінез-құлықтың алдын алу бойынша дәріс өткізу);

- практикалық блок (оқу жаттығуларын өткізу, өмірлік жағдаяттарды ойнау, суицидтік мінез-құлықтың алдын алу бойынша бейнематериалдарды көрсету және талқылау);

- әр сыныптың/топтың өз сынып жетекшісімен/жетекшісімен аудиториялардағы жұмысы (кәмелетке толмағандардың аутодеструктивті мінез-құлқының алдын алу бойынша іс-шаралар).

4. Келесі айларда (апта сайын, сенбі күндері бір мезгілде) білім беру ұйымдарының психологиялық қызметіне (психологтар, әлеуметтік педагогтар, директордың ТІ жөніндегі орынбасарлары) келесі іс-шараларды жүргізу ұсынылады:

- ата-аналар мен оқушыларға арналған «Ашық есік» күндері (кәмелетке толмағандардың аутодеструктивті мінез-құлқының алдын алу бойынша жеке кеңестер мен топтық сабақтар);

- мәдени-демалыс шаралары (шығармашылық кездесулер, жорықтар, отбасылық спорттық жарыстар және т.б.).

Сіздерді «Отбасы клубы» жобасының практикалық компонентімен таныстырғым келеді. Міне, ата-аналармен бірге қолдануға болатын жаттығулар:

«Бала өмірін сақтау үшін...» жаттығуы

Мақсаты: жасөспіріммен сындарлы диалог жүргізудің жаңа дағдыларын дамыту. Белсенді тыңдау әдістеріне үйрету.

Нұсқаулық: ата-аналар екі топқа бөлінеді, әр топқа А4 парақтары беріледі және «Жасөспіріммен әңгімелесудегі ата-ананың мінез-құлқының тактикасы» жадынамасын әзірлеу ұсынылады.

Ата-аналарды хабардар ету: психолог тыңдаудың қандай болуы мүмкін екенін таныстырады - пассивті (үнсіз) және белсенді (рефлексиялық). Үнсіз тыңдау – жауаптарды азайту («Иә, иә», «Мен сені тыңдаймын»), қолдау білдіретін бет әлпетімен келісіп, бас изейді. Егер балаға сөйлеу және тыңдау маңызды болса, мұндай есту жеткілікті болуы мүмкін. Психолог белсенді тыңдаудың баланың проблемаларын шешу тәсілі ретінде маңыздылығы туралы, оның әдістері (қайта айту, нақтылау, сезімдерін көрсету және т.б.) және оның салдары туралы айтады. Белсенді тыңдау жылы қарым-қатынасты тудырады; ата-аналар баланың «аяқ киіміне» кіре алады; баланың мәселелерін шешуді жеңілдетеді; Балалардың ата-анасының пікірін тыңдауға құштарлығы бар.

Психолог белсенді тыңдау ережелерімен таныстырады:

- мұқият тыңдау, тек сөздерге ғана емес, сонымен қатар жасөспірімнің вербалды емес көріністеріне (мимика, поза, ым-ишара) назар аудару;

- қажет болған жағдайда белсенді тыңдау әдістерін қолдана отырып, баланың сөзін дұрыс түсінгеніңізді тексеру;

- кеңес бермеу;

- баға бермеу.

Рефлексия.

– Тапсырманы орындауда қандай қиындықтар болды?

– Қайсыларың жадынамаларыңа толықтырулар қосқылары келеді?

Ата-аналармен жұмыс жасау кезінде кез келген жаттығуларды қолдана отырып, оларға қарым-қатынастың маңыздылығын, балалар мен ата-аналар арасындағы қарым-қатынастың маңыздылығын, сенім деңгейін көрсетуге болады. Сондай-ақ ата-аналармен жұмыс кезінде бейнелерді пайдалануға болады.

Оқушылардың аутодеструктивті мінез-құлқының алдын алудағы тағы бір бағыт – «Психологиялық қолдау көрсетуге арналған жазғы ойын алаңдары» жобасы жазғы демалыста және онда балалардың көбісі өз еркімен қалады. Бұл жоба облыстық кәмелетке толмағандар істері жөніндегі комиссияның ұсыныстары негізінде әзірленіп, қала мен облыстағы барлық мектептерде жаз бойы жұмыс істейтін психологиялық қолдау көрсетуге арналған жазғы алаңдарды құруға ықпал етті. Сонымен қатар, камту тек ерекше назар аударуды қажет ететін (мазасыздық, агрессивтілік жоғарылаған) балаларға ғана емес, сондай-ақ ерікті барлық мектеп оқушыларына арналған. Жоба 2019 жылдан бастап әр жаз бойы жұмыс істейді.

2020 жылдан бастап тек мектептерде ғана емес, ТжКБ ұйымдарында да жазғы психологиялық алаңшалар ұйымдастырылды.

Мақсаты: «Психологиялық қолдау көрсетудің жазғы алаңдары» жобасының жұмысын ұйымдастыру, оқушылардың психологиялық денсаулығын сақтауға және нығайтуға, олардың жеке басын, көшбасшылық қасиеттерін және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, сондай-ақ жазғы демалыс кезінде аутодеструктивті әрекеттердің алдын алуға жағдай жасау.

Тапсырмалар:

- кәмелетке толмағандар арасында ұжымда қолайлы климат құру;

- кәмелетке толмағандардың жеке қабілеттерін, жағымды тұлғалық қасиеттерін дамытуға, көшбасшылық қасиеттерін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, ұжым құруға ықпал ететін іс-шараларды әзірлеу және жүзеге асыру;

- кәмелетке толмағандардың девиантты мінез-құлқының алдын алу;

- кәмелетке толмағандарды салауатты өмір салтына бағыттау;

- кәмелетке толмағандар арасында психоактивті заттарға тәуелділіктің алдын алу;

- кәмелетке толмағандарды эмоционалдық күйзелістен, қобалжудан, агрессивтіліктен арылу жолдарымен таныстыру;

- байланыс дағдыларын жетілдіруге арналған интеллектуалды ойындар мен жаттығуларды өткізу;

- көшбасшылық қасиеттерді дамыту бойынша тренингтер өткізу;
- кәмелетке толмағандардың психофизиологиялық жағдайын зерттеу;
- мұғалімдер мен ата-аналар қауымының психологиялық сауаттылығын арттыру.

Күтілетін нәтижелер:

- «Ерекше назар» тобындағы балалардың психологиялық денсаулығын нығайту;
 - Өзін-өзі бағалау және көшбасшылық қасиеттерді арттыру.
- Шығармашылық әлеуетті дамыту;
- Кәмелетке толмағандардың психоэмоционалдық жағдайын жақсарту;
 - Кәмелетке толмағандардың ата-аналармен және мұғалімдермен коммуникативті қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастыру;
 - Салауатты өмір салтына саналы көзқарасты қалыптастыру.

«Психологиялық қолдау көрсетуге арналған жазғы алаңдар» жобасын ұйымдастыру

Мектептегі психологиялық қолдау алаңдарының ауысуы айына 21 күнге, үш айға есептелген. Сенбі және жексенбі демалыс күндері.

Балалардың жас санаты - 9 жастан 18 жасқа дейін.

Балалар білім беру ұйымдарында сағат 9.00-ден 12.00-ге дейін психологиялық қолдау көрсету орнында болады.

Шамамен күн тәртібі:

9:00 – 9:15 білім алушыларды жинау, көңілді жаттығулар;

9:20 – 11:30 ойын блогы, танымдық блок, психологиялық тренинг *(зияткерлік ойындар, коммуникативті дағдыларды жетілдіруге арналған жаттығулар, көшбасшылық қасиеттерді дамыту, психоактивті заттарға тәуелділіктің алдын алу);*

11:30 – 12:00 серуендеу, ашық ойындар.

Мақсаты: білім алушылардың психологиялық денсаулығын сақтау және нығайту, сондай-ақ техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында кәмелетке толмағандар арасында аутодеструктивті мінез-құлық пен тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу үшін жағдай жасау.

Міндеттері:

1. Кәмелетке толмағандар арасында ұжымда қолайлы климат құру;
2. Кәмелетке толмағандардың жеке қабілеттерін, жеке тұлғаның жағымды қасиеттерін дамытуға, көшбасшылық қасиеттерін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және топ құруға ықпал ететін тренингтер өткізу;
3. Кәмелетке толмағандар арасында аутодеструктивті мінез-құлық пен тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу;
4. Кәмелетке толмағандарды эмоционалдық күйзелістен, қобалжудан, агрессивтіліктен арылу жолдарымен таныстыру;

Жобаның басым бағыттары:

Қарым-қатынас дағдыларын дамыту: танысу, бір-бірімен байланыс орнату, ережелерді қабылдау тақырыптарын қарастырады. Өзімен және басқалармен қарым-қатынас саласындағы хабардарлықты, сондай-ақ әртүрлі жағдайларда коммуникацияларды құрудың нақты дағдыларын қалыптастырады;

Өзін-өзі бағалауды дамыту: өзінді және өз әлемінді тануға мүмкіндік береді.

Сезімдеріңіз бен эмоцияларыңызды білуге үйрету: сезімдер мен эмоционалдық күйлер туралы білім алу, өз эмоцияларыңызды анықтау, бағалау және басқару, басқалардың эмоцияларына жауап беру тақырыптарын қарастырады. Әртүрлі эмоциялардың себептерін, олардың құндылығын, зияны мен пайдасын түсінуге, сондай-ақ эмоцияларды басқару құралдарын меңгеруге мүмкіндік береді.

Жобаға қатысушылар

Жобаға қатысушылар техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының студенттері.

Сонымен, сізде «ТЖКБ-дағы психологиялық клубтар» жобасы үшін жеке папка болуы керек. Онда психологиялық клуб құру туралы бұйрық, ереже, жұмыс жоспары және оның орындалуы болуы керек. Әрбір клубтың аты мен үйірмеге қатысатын студенттердің тізімі болуы керек. Әрбір кездесуден кейін сіз фотосуреті бар хаттама немесе қысқаша ақпараттық анықтама жасай аласыз.

«Эмоционалды интеллект»

Эмоционалды интеллект тұжырымдамасы салыстырмалы түрде жаңа, эмоционалды интеллекттің не екенін нақты түсіну әлі қалыптаспаған. Эмоциялық интеллект - адамның эмоционалды ақпаратпен жұмыс істеу қабілеті, яғни біз эмоциялар арқылы қабылдайтын немесе тасымалдайтын ақпарат. Эмоциялар ақпаратты тасымалдайды. Эмоциялардың пайда болуы мен өзгеруінің логикалық заңдылықтары бар. Эмоциялар пайда болады және жойылады, кеңістікте дамиды (*бірінен екіншісіне*), өсіп, жойылады, өз себептері мен салдары болады. Эмоциялар біздің ойлауымызға әсер етеді және шешім қабылдау процесіне қатысады. Эмоция – сыртқы ортаның кез келген өзгерісіне организмнің реакциясы.

Осылайша, өз сезімдерін түсіну және оны басқара білу мұғалімнің психологиялық және соматикалық денсаулығын нығайтатын жеке фактор болып табылады. Жалпы эмоционалды интеллекттің дамуы кәсіби даму және өзін-өзі дамыту арқылы жүзеге асады.

Эмоционалды интеллект - бұл адамдармен жоғары сапалы жеке байланыс орнату қабілеті.

Сондықтан «Эмоционалды интеллект» облыстық жобасын құру қажеттілігі туындады.

Мақсаттар мен міндеттер:

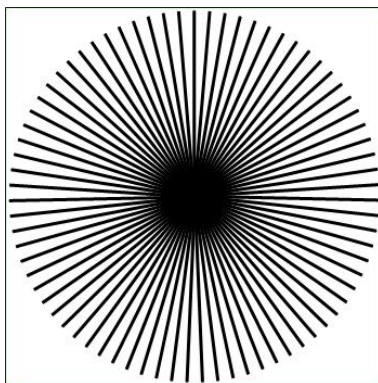
- мұғалімдерді мұғалімдер қауымында, ата-аналар қауымымен және оқушылармен үйлесімді қарым-қатынас орнатуға үйрету;

- оқушыларда үрейді жеңу дағдыларын қалыптастыру;
- эмоционалды күйіп қалу кезінде стресске төзімділікті арттыру әдістерін әзірлеу.

2022-2023 жылдары осы жоба бойынша облыстағы барлық мектеп психологтары оқытылды, кейін директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарлары, сынып жетекшілері, пән мұғалімдері оқытылды. Ал 3-кезеңде 5-11 сынып оқушылары мен ата-аналар қауымы оқытылды. Биыл ТЖКБ педагогикалық психологтарын, топ кураторларын, пән мұғалімдерін, студенттер мен ата-аналарды оқытуды жоспарлап отырмыз.

Енді мен сізге жоба курсынан бірнеше жаттығуларды орындауды ұсынамын.

«Уақыт/өмір пирогы» жаттығуы

Сіздің алдыңызда секторлары бар шеңбер бар. Бұл шеңбер сіздің өміріңізді жүзеге асырудың «пирогын» білдіреді. Пирог секторларының шамамен 80% сіздің өміріңіздің жылдары болып табылады, бұл орташа өмір сүру ұзақтығынан сәл жоғары.

Маркерді немесе фломастерді алыңыз.

1 қадам. Жаттығу кезінде сіз өмір сүрген жылдар саны сияқты көптеген секторларды көрсететін шеңбердің аумағын көлеңкелеңіз. Мысалы, егер сіз 40 жаста болсаңыз, шеңбердің жартысын дерлік ұстап, көлеңкелендіріңіз - бұл сіздің өміріңіздің пирогы.

2-қадам. Қалған сектордан *(ол әркім үшін әр түрлі болады)*, таза пирогтың тағы 1/3 бөлігін көлеңкеге түсіріңіз. Сіз тек өміріңіздің соңына дейін ұйықтайсыз.

Пирогтың қалған бөлігіне қарап қалай сезінесіз?

3-қадам. Қалған сектордан «жарық» қалдығының тағы 25% немесе 1/4 бөлігін сызып тастаңыз. Бұл өмірдегі «сәйкессіздіктер» және кенеттен және күтпеген мәселелер мен өмірлік жағдайларды шешу уақыты.

Қанша жемеген бөліш қалды? Бұл қалай сезіледі?

4-қадам. Енді ойланыңыз және барлық мақсаттарыңыз бен жоспарларыңыздың ішінен анықтаңыз - оның қанша пайызы сіздің мақсатыңызға, ал қанша пайызы басқа адамдардың армандарының орындалуына әкеледі? Мысалы, егер сіз қызметкер болсаңыз, сіз кәсіпорынның негізін қалаушының мақсаттарын, үміттерін және тілектерін бейнелейсіз, яғни. сіздің бастығыңыз.

Мақсаттарыңызды, тілектеріңізді және армандарыңызды жүзеге асыру үшін сізде қанша пирог қалды?

Менің ойымша, сіздердің көпшілігіңіз қазір өзіңіздің өміріңіз бен мақсаттарыңыз туралы ойлайды. Сіз өз мақсаттарыңызды жүзеге асыру немесе басқа адамдардың армандарын орындау таңдауы алдында тұрсыз ба?

«Мен өзімді қалай көремін, басқалар мені қалай көреді, мен қалай көрінгім келеді...» жаттығуы

Нұсқаулық: «Сіз өзіңізді қалай көресіз» деген сұраққа жауап беріңіз? және жауапты сурет түрінде сызуға тырысыңыз. Енді осы суреттен конспект жасап, «басқалар мені қалай көреді?» деген сұраққа жауап беріңіз. Осы суретке өзіңізді бекітіп, оны қағазға көшіріп көріңіз. Енді «басқалардың сізді қалай көргенін қалайсыз?» бейнесін жасаңыз. Енді үш суретті салыстырып, төмендегі сұрақтарды қойыңыз.

Сұрақтар: Сізге сурет салу ұнай ма? Сіз оны қалай сипаттай аласыз?

Үйге тапсырма: «Отбасы клубы» жобасының жұмыс жоспарын құрастыру.

№4 дәріс

Психологиялық қызметтегі тәрбие жұмысының түсінігі және өзектілігі , адамгершілік және жыныстық тәрбие.

Балалардың, жасөспірімдер мен жастардың өмірі мен оқуы үшін салауатты және қауіпсіз жағдайлар жасау, зияткерлік, рухани және дене күшінің дамуын қамтамасыз ету, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру қоғамның басым міндеттерінің бірі болып табылады. .

Адамгершілік және жыныстық тәрбиенің негізі – салауатты өмір салты, сондықтан адамгершілік және жыныстық тәрбие адамның қалыпты қарым-қатынасына негізделеді. Балалардың, жасөспірімдердің және жастардың ұрпақ қалдырудың биологиялық аспектілерін білуі қажет, өйткені барлық ата-аналар мен мұғалімдер балалардың сұрақтарына дұрыс және ашық жауап бере алмайды.

Педагогикалық тұрғыдан алғанда, бұл белгілі бір қоғамда белгілі бір жыныстың өкілдеріне қатысты қабылданған мінез-құлық нормаларын қалыптастыру үшін педагогтар мен ата-аналардың баланың жеке басына әсер етуінің арнайы ұйымдастырылған процесі ретінде қарастырылады.

Қазіргі ғылым позициясынан әлеуметтік-мәдени тұрғыдан алғанда, моральдық-жыныстық тәрбие әртүрлі жыныстағы адамдар арасындағы адамгершілік қарым-қатынастарды қалыптастыруға бағытталған тәрбиелік, тәрбиелік, психологиялық, денсаулықты сақтау ықпалдарының біртұтас жүйесі болып табылады. болашақ жұбайлар мен балалардың денсаулығы.

Адамгершілік және жыныстық тәрбие саласындағы білім Қазақстан жағдайында даулы мәселе болып табылады. Жасөспірімдерге моральдық және

жыныстық тәрбие берудің маңыздылығы әртүрлі қоғамдарда белгілі болғанымен, Қазақстанда мәдени, діни және дәстүрлі идеялармен байланысты жақындыққа байланысты белгісіздікпен сипатталады. Егер білім берудің басқа салалары азды-көпті анық көрсетілсе және мысал арқылы жеткізуге болады, сондай-ақ кеңестер мен нұсқаулармен түзетілсе, моральдық және жыныстық тәрбиеге қатысты көп нәрсе тыйым салынған тақырып болып қала береді.

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім беру ұйымдарында адамгершілік және жыныстық тәрбие берудің бірыңғай бағдарламасы жоқ. Әрбір білім беру ұйымы балаларға қандай нысанда және қаншалықты ақпарат ұсынылатынын өзі шешеді - биология оқулығында ұсынылғаннан басқа, көбінесе бұл оқу жұмысы, т.б. мекеменің оқу іс-шараларының жоспарына сәйкес іс-шаралар. Ал, кей жерлерде мектеп мұғалімдері – психологтар немесе сынып жетекшілері – бір реттік сабақ өткізеді.

Қазір адамгершілік және жыныстық тәрбиенің жеке пәні жоқ, өйткені «Мемлекеттік жалпыға міндетті стандартта оқушыларға адамгершілік және жыныстық тәрбие негіздері түсіндірілетін барлық қажетті пәндер қарастырылған».

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Білім министрлігінің ақпараты бойынша, мектеп бағдарламасы аясында (*химия, биология*) оқушылардың репродуктивті денсаулық және гигиеналық білім беру туралы білімдерін меңгеруі қамтамасыз етіледі, ал жеке қауіпсіздік шаралары шеңберінде тәрбие жұмысы қамтамасыз етіледі.

Денсаулықты сақтау және жарақаттануды болдырмау үшін мамандар отбасында да, білім беру ұйымдарында да балалармен жүйелі жұмыс жүргізуді ұсынады.

Қазір Қазақстанда адамгершілік және жыныстық тәрбиені үкіметтік емес ұйымдар мен жеке тұлғалардың жеке бастамалары қамтып отыр. Олар волонтерлерді оқытады, оқу орындарында кездесулер өткізеді, жасөспірімдердің репродуктивті денсаулығы мен АҚТҚ-ның алдын алу бойынша тренингтер өткізеді.

Білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметтердің адамгершілік-жыныстық тәрбие бойынша тәрбие жұмысындағы әрекеттерін қарастырайық.

Құрамына директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарлары (жетекшілері), тәрбие психологтары, әлеуметтік педагогтар, сынып жетекшілері кіретін Қостанай облысының орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметтің қызмет ету қағидаларына сәйкес бағыттардың бірі тәрбиелік-профилактикалық іс-шаралар және бұл іс-әрекет студенттерге адамгершілік және жыныстық тәрбие беру бойынша тәрбие жұмысы жүргізіледі.

Оқушылармен, педагогикалық ұжыммен және ата-аналармен сыныптан және мектептен тыс жұмыстарда адамгершілік және жыныстық тәрбие мәселелері бойынша іс-шараларды өткізуге үлкен мүмкіндіктер беріледі.

Педагог-психолог жұмысының негізгі бағыты – оқушыларға, ата-аналарға, мұғалімдерге кіші психофизиологиялық жетілудің жас ерекшеліктері туралы ақпараттық психологиялық білім беру, гендерлік, тұлғааралық қарым-қатынастар, жеке шекаралар бойынша консультациялар өткізу.

Моральдық және жыныстық тәрбие - бұл біздің балаларымызға таза жеке көзқарасты талап ететін қиын және өте нәзік, нәзік мәселе. Ал бұл мәселені асығыстықпен, науқандармен шешу мүмкін емес; қажырлы, жүйелі жұмысты, отбасының, мектептің, дәрігерлердің үнемі қатысуын талап етеді.

Кез келген білім беру ұйымының негізгі міндеті – адамгершілік және жыныстық тәрбие саласына тым озық сипат бермей, сонымен бірге жас ерекшеліктерін ескере отырып, әдепсіздік пен интрузивтілікке жол бермей, негіз қалау, жалпы негізді нұсқауларды белгілеу. студенттердің (оқушылардың) ағзасындағы физиологиялық өзгерістердің сипаты.

Кез келген білім беру ұйымы балалар әлемді тануда алғашқы саналы қадамдарын жасап қана қоймай, оқу мен жазуды үйреніп қана қоймай, сонымен қатар қарама-қарсы жыныстың өкілдерімен алғашқы қарым-қатынастарын қалыптастыратын әлеуметтік мекеме болып табылады.

Өмірлік маңызды басымдық ретінде адамгершілік және жыныстық тәрбие мәселелерін шешу мектеп оқушыларының біліміне, дағдыларына және идеяларына білім беру стандартында белгіленген талаптарды сақтай отырып жүзеге асырылуы керек.

- **танымдық міндет** – оқушыларға адам туралы негізгі биологиялық және физиологиялық мәліметтерді жеткізу, балалардың жас ерекшеліктеріне және даму деңгейіне байланысты алғашқы ойларын қалыптастыру, білімдерін нақтылау, толықтыру, жүйелеу, саралау және жалпылау;

- **эмоциялық-сенсорлық тапсырма** баланың сезімі мен эмоциясын, эмоционалдық интеллектін дамытуды қамтиды. Бұл бір және қарама-қарсы жыныстағы балалармен қарым-қатынаста эмпатияны, жанашырлықты қалыптастыру, отбасы мүшелеріне деген сүйіспеншілік пен құрмет сезімін тәрбиелеу; нағыз ерлер, нағыз әйелдер сияқты болуға ұмтылу; адамдық ізеттілік сезімін дамыту болып табылады;

- **мінез-құлық міндеті** - балалардың жасына, жынысына және даму деңгейіне байланысты мінез-құлық дағдылары мен дағдыларын дамыту; гендерлік айырмашылықтарды және жынысаралық қарым-қатынас мәдениетін ескере отырып, балалардың бір-бірімен жанжалсыз мінез-құлық және қарым-қатынасы.

Төменде бірнеше жаттығулар берілген.

«Рифмалар» жаттығуы: «Адамгершілік» сөзіне мүмкіндігінше көп ұйқас сөздер ойлап табыңыз.

Мысалдар: бұқаралық сипат, әділдік, сауаттылық, туу көрсеткіші, қажеттілік, міндеттілік, өзін-өзі қамтамасыз ету, тиянақтылық, пайдасыздық, жазасыздық, міндеттеме, зейінділік, танылмайтындық, аурушандық, тиянақтылық, алғыс, интрузивтілік, сабаққа қатысу, үлгерім, жұмбақ, ,

бақылауға қабілеттілік, әдептілік, сүйіспеншілік , өтелімділік, оқшаулану, сауатсыздық, қызығушылық, бақылау.

Алдымен сіз бірнеше нұсқаны ұсынуыңыз керек. Жауаптарды тыңдаңыз.

Сұрақ қою:

«Адамгершілік» сөзіне арналған бұл рифмалық сөздерді қалай түсіндіруге болады деп ойлайсыз?

Мысалы: Қажеттілік – адамгершілік және жыныстық тәрбиеде қажетті деген өзекті тақырыпта.

Адамгершілік-жыныстық тәрбие іс-шараларын жүргізуде тәрбие жұмысына қатысуда психологиялық қызмет қандай міндеттер қояды?

- мектеп оқушыларын психофизиологиялық жетілуді түсінуге үйрету - жетілудің қалыптасуы жасөспірімнің жетілу ерекшеліктерінің ауырлығымен сипатталады - жауапкершілік, өмірдің мәнділігі, жеке тұлғаның өзіне деген көзқарасы (өзін-өзі қабылдау, өзін-өзі құрметтеу). дербестік (автономия), жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруы (өзін-өзі дамыту), әлеуметтік өзара әрекеттестіктегі толеранттылық;

- балалар мен жасөспірімдерді зорлық-зомбылық, зорлық-зомбылық және азғырудың алдын алу мақсатында жыныстар арасындағы қатынастарды реттейтін құқықтық нормалар мен заңдарды, жеке шекараларды, өз денесі мен **жеке қауіпсіздігін білуге үйрету;**

- ұрпақты болу денсаулығына құндылық көзқарасты **тәрбиелеу**, салауатты өмір салтына қажеттіліктерді дамыту, гигиеналық дағдыларды дамыту;

- мінез-құлықтың жыныстық түрі тұрғысынан өмірлік әрекеттерді ұйымдастыру дағдыларын **қалыптастыру.**

I сынып. Жалпы адам денесінің, атап айтқанда, еркек және әйел бөліктерінің атаулары; негізгі ішкі ағзалардың атаулары мен орналасуы. Дене сезімдерін және сезімдердің тәндік көрінісін оң бағалау. Отбасы туралы түсінік. Отбасындағы ана мен әкенің рөлі.

II-III сыныптар. Өсімдіктер мен жануарлар дүниесіндегі жыныстардың айырмашылығы және жыныстық көбею ерекшеліктері. Дене сұлулығын бағалау және бағалай білу. Бұл нені білдіреді және адамның денсаулығы мен сұлулығына деген қамқорлығы қалай көрінеді? Отбасындағы өзара көмектің қажеттілігі: ата-ананың балаға, бір-біріне қамқорлығы, балалардың ата-анаға көмегі, ата-әжеге деген көзқарасы. Өз сезімдерін сөзбен, мимикамен, ыммен білдіру. Өзіңіздің сүйіспеншілік пен сүйіспеншілік көріністерін бағалай білу.

IV-V сынып. Ұлдар мен қыздардың өсу қарқыны мен даму ерекшеліктерінің айырмашылығы. Ұл, ұл, ер мен қыз, қыз, әйелдің гендерлік рөлдері туралы негізгі түсініктер. Ағзаның мәдениеті және гигиенасы. Отбасында адамдардың бір-біріне бейімделуі туралы түсінік. Гендерлік жауапкершілік туралы түсініктер. Жалпы және әртүрлі жыныстағы адамдар арасындағы жанашырлық сезімдерінің пайда болуы және көрінісі. Отбасындағы кіші және үлкендерге қатысты балаларға қамқорлық жасау.

VI сынып. Ерлер мен әйелдер ағзаларының гормондық жүйелері туралы жалпы түсінік. Физикалық және психологиялық ересектік идеясы. Басқа адамдарға деген өз сезімдеріңізді бағалау. Адамдар қалай жанжалдасып, татуласады, дау-дамайдан қашады. Балалары өсіп, жетілген кезде ата-аналар не сезінеді. Отбасындағы ересектердің жеке өмірі мен жеке қарым-қатынасы туралы түсінік.

VII сынып. Неке, отбасы, ажырасу туралы құқықтық түсініктермен таныстыру. Сіздің физикалық дамуыңызды бағалау мүмкіндігі. Дене гигиенасы. Ұлдар мен қыздар арасындағы қарым-қатынастар: гендерлік ерекшеліктерді тану және қабылдау, өзара сыйластық, құда түсу. Болашақ ата-ананың болашақ балаларының денсаулығына алаңдауы.

VIII және одан кейінгі сыныптар. Ұғымдарды түсіндіру: жетілген жыныстық қатынас, жыныстық өмір, психологиялық, моральдық, медициналық аспектілер, жыныстық жолмен берілетін аурулар және жыныстық қылмыстар үшін жауапкершілік; жүктілік, отбасын жоспарлау және контрацепция.

Адамгершілік және жыныстық тәрбиенің негізгі принциптері:

-мұғалімдердің, мектеп әкімшілігінің, ата-аналардың жоғары идеялық бағыттылығы;

- жасөспірімдердің әлеуметтік шеңбері мен ақпараттық жолдарын есепке алу, оларға ықпал ету мүмкіндіктерін іздестіру және жүзеге асыру білім беру мекемесінің, отбасы мен қоғамның тәрбиелік күштерінің бірлігі;

- оқу пәндерінің, сабақтардың, сыныптан тыс жұмыстардың барлық мүмкіндіктерін, сонымен қатар олардың сабақтастығы мен өзара байланысын тәрбие жұмысына толық пайдалану; адамгершілік және жыныстық тәрбиенің адамгершілік тәрбиесінің басқа аспектілерінен, барлық тәрбие жұмысынан ажырамастығы;

- ізгі ниетке, түсіністікке, құрмет пен талапшылдыққа негізделген адамгершілік және жыныстық тәрбие мүдделеріне тәрбиелік ықпал етудің күрделілігі мен жүйелілігі;

- моральдық және жыныстық тәрбиенің қажеттілігі, оның мақсаттары, құралдары, әдістері мен мазмұнына байланысты әдістердің мазмұны туралы көзқарастардың ортақтығынан көрінетін ата-аналардың, мұғалімдердің және медицина қызметкерлерінің моральдық-жыныстық тәрбиеге бірыңғай көзқарас принципі. балалардың жасы;

- балалардың жынысын, олардың жасын, балалардың да, ата-аналардың да психологиялық және моральдық дайындық дәрежесін, олардың интеллектуалдық деңгейін есепке алуды көздейтін адамгершілік-жыныстық тәрбиенің сараланған және кезеңдік сипаты принципі;

- балалар алатын ақпараттың сенімділігінен тұратын шыншылдық принципі;

- адамгершілік-жыныстық тәрбиенің сараланған және кезеңдік сипаты принципін ескере отырып, нақты балаға бейімделуі тиіс ақпараттың мақсатты сипатында көрінетін жеке көзқарас принципі.

Адамгершілік және жыныстық ағартушылық – кәмелетке толмағандарды жас ерекшеліктеріне сәйкес ақпараттармен таныстыру, ғылыми, шынайы және объективті ақпаратты меңгеру және оны беру. Моральдық және жыныстық тәрбие адамның өз құндылықтары мен көзқарастарын түсінуге және шешім қабылдау дағдыларын, диалогты және психофизиологиялық жетілудің көптеген аспектілерімен байланысты тәуекелдерді азайтуға мүмкіндік береді (тақырыптық әңгімелер, консультациялар арқылы).

Адамгершілік және жыныстық тәрбие – бұл қоғамда белгіленген нормалар мен ережелерге сәйкес гендерлік мәдениетті және олардың физиологиялық және психологиялық ерекшеліктерін жеткілікті түрде сезіну және түсіну қабілетін дамыту мақсатында жеке тұлғаға бағытталған педагогикалық әсер етудің тәрбие процесі. тәрбие жұмысы).

Адамгершілік және жыныстық оқыту– кәмелетке толмаған баланың дамуы (оқу пәндері) барысында білім, білік және дағдыларын алу және жетілдіру мақсатында оның жеке басына мақсатты түрде әсер етудің тәрбиелік процесі.

Адамгершілік және жыныстық тәрбие сыныпта немесе аудиторияда аяқталмайды, ол өмір бойы жалғасады.

Адамгершілік-жыныстық тәрбие жұмысының формалары:

1. Бастауыш сыныптар. Сынып сағаттары, әңгімелесу, денсаулық сағаттары, адамгершілік сабақтары, спорттық шаралар оңтайлы.

2. Орта таптар. Ұлдар мен қыздарға бөлек әңгімелесу, сауатты мамандардың (психологтар, дәрігерлер) кеңестері, тақырыптық көрмелерге бару, бір сынып сағаттары, адамгершілік және денсаулық сабақтары қажет.

3. Орта мектеп. Ең тиімдісі – медициналық мекемелерге экскурсиялар, медициналық-психологиялық қызметпен, әлеуметтік педагогпен және мектеп психологымен жұмыс, танымдық фильмдерді тамашалайтын лекциялар, адамгершілік, имандылық, өз іс-әрекеті үшін жауапкершілік, өз іс-әрекеті үшін жауапкершілік тақырыптарында пікірталастар мен даулар. жыныстар арасындағы қатынастар.

4. Ата-аналар. Мектепте адамгершілік және жыныстық тәрбие беру ісіне белсене қатысуы керек. Бұған студенттермен бірлесіп психологиялық білім беру бойынша лекциялар мен сабақтар, дөңгелек үстелдер, конференциялар, сонымен қатар фокус-топтық зерттеулер, жобалар және ситуациялық рөлдік ойындар ықпал етеді.

Адамгершілік-жыныстық тәрбиені жүзеге асыру нысандары:

• **педагогикалық ұжыммен жұмыс:** педагогикалық кеңестер; мұғалімдер кеңестері – семинарлар; директормен кездесулер; әдістемелік семинарлар; семинарлар – практикумдар; дәрістер залдары; мәскеулік сынып жетекшілерінің жиналыстары; педагогикалық талқылаулар; дөңгелек үстелдер; презентациялар; практикалық сабақтар; сауалнама; әдістемелік әзірлемелердің конкурстары және т.б.

• **ата-аналармен жұмыс:** ата-аналарда психофизиологиялық жетілудің негізгі кезеңдері туралы түсінік қалыптастыру және баланың дұрыс дамуы үшін оңтайлы жағдай жасау. Мектепшілік ата-аналар жиналысы, сынып ата-аналар жиналысы; психологиялық-педагогикалық дәрістер; ата-аналар оқулары; талқылаулар; даулар; дөңгелек үстелдер; презентациялар; лекциялар мен әңгімелер; жеке жұмыс; мектеп сайтында ақпаратты орналастыру; «Отбасылық клуб» және «Индестік» жобалары аясында ата-аналарға білім беру форматында ата-аналар оқулары.

• **балалармен және жасөспірімдермен жұмыс:** жеке жұмыс; рөлдік ойындар; адамгершілік сабақтары; диагностикалық зерттеулер; конкурстар, викториналар, фотокөрмелер, интеллектуалдық және танымдық ойындар; пікірсайыстар, дөңгелек үстелдер; бәсекелестік – ойын-сауық және ойын бағдарламалары; тақырыптық кештер; сұрақ-жауап кештері; тренинг сабақтары (жасөспірімдерді отбасы және неке институты туралы ақпараттандыруға, ерте жыныстық қатынастың, зиянды әдеттердің, жыныстық жолмен берілетін аурулардың, қалаусыз жүктіліктің, түсік түсірудің, зорлық-зомбылықтың және т.б. алдын алуға бағытталған).

Адамгершілік және жыныстық тәрбие қазіргі қоғамның көптеген мәселелерін шешуге бағытталғанын атап өткен жөн - отбасылық құндылықтар мен дәстүрлерді сақтауға, қорлаудың, кибербуллингтің, қорлаудың, тұрмыстық зорлық-зомбылықтың, жыныстық қол сұғылмаушылықтың алдын алу, ерте жүктіліктің алдын алу, жыныстық жолмен берілетін аурулар (ЖЖБИ). Ал отбасы мен мектеп тандемі кәмелетке толмағандардың адамгершілік құндылықтарын, соның ішінде адамгершілік және жыныстық тәрбие саласында қалыптастыруға көмектеседі.

Сонымен бірге, моральдық және жыныстық тәрбиені адамгершілікке, ұсынысқа, тәрбиелеуге және үйретуге, әсіресе күшті позициядан сендіруге дейін төмендетуге болмайды. Балаларда олардың жеке басының әлеуметтік-адамгершілік дамуын қамтамасыз ететін ішкі позицияны қалыптастыруға қолайлы жағдай жасау қажет. Міндет сонымен қатар балалардың күнделікті өмірінде және шынайы қарым-қатынасында игерілген моральдық-адамгершілік принциптерін нығайтуды қамтамасыз ету болып табылады.

Отбасының адамгершілік және жыныстық тәрбиеге әсері

Балаларды күту және тәрбиелеу ата-ананың табиғи құқығы әрі міндеті. Бұл еліміздің негізгі заңы Қазақстан Республикасының Конституциясында көрсетілген. Балалардың құқықтары мен міндеттері Қазақстан заңнамасында белгіленген.

Балалар мен балалық шақтың денсаулығын сақтау – бәріміздің, әсіресе ата-ананың орындауға міндетті тағы бір міндеті. Балалар мен жасөспірімдердің репродуктивті денсаулығын қорғау әлдеқайда нәзік тақырып,

бірақ оны елемеуге болмайды. Әсіресе, жасөспірімдердің жыныстық тәрбие туралы хабардар болуы.

Балаға адамгершілік және жыныстық тәрбие беруде басты рөлді отбасы ойнауға шақырады, себебі, біріншіден, адамгершілік және жыныстық тәрбие бала мектеп табалдырығын аттағанға дейін басталуы керек, екіншіден, себебі. тек мектепке дейінгі мекемеде ғана емес, тіпті мектеп жасында да біздің балалар уақытының көп бөлігін отбасымен өткізеді.

Біздің міндетіміз – ата-аналарға кәмелетке толмағандардың психофизиологиялық дамуының негізгі кезеңдерін, балалардың басынан өткеретін қиындықтарды түсінуге көмектесу, баланың дұрыс дамуы үшін оңтайлы жағдай жасау үшін дер кезінде дұрыс кеңес беру.

Қазіргі психология мен әлеуметтану балаларды тәрбиелеудегі көптеген қателіктер ата-аналардың өздерінің моральдық және жыныстық тәрбиесінің жеткіліксіздігінен немесе жеткіліксіздігінен, оларда еркектік және әйелдік қарым-қатынастың дұрыс болмауынан туындайтынына барған сайын назар аударуда. Тәрбиенің ешбір саласында отбасының ықпалы адамгершілік саласындағыдай шешуші ықпалға ие емес. Ата-аналардың өзара қарым-қатынасы ұлдар мен қыздардың еркектік пен әйелдікке және гендерлік қатынастарға көзқарастарын қалыптастыратын үлгі болып табылады.

Отбасында, ата-анамен қарым-қатынаста бала алдымен басқалардың эмоциясын тануға және түсінуге үйренеді, эмпатия, жауап беру және өзара көмек көрсету үлгілерін алады.

Жан-жақты және тиімді жыныстық тәрбиенің болмауы жеке тұлғаның психологиялық процестеріне тікелей әсер етіп, макродеңгейдегі әлеуметтік мәселелерге әкеледі.

№5 Дәріс

Педагог-психолог жұмысындағы психологиялық кеңес беру. Білім беру процесіне қатысушыларға психологиялық кеңес берудің әдістемесі мен кезеңдері. Психологтардың жұмысында жаңа технологияларды қолдану (МАК карталары).

Психологиялық кеңес беру әр түрлі психологиялық мәселелерді шешуге бағытталған, мұнда әсер етудің негізгі құралы белгілі бір жолмен құрылған әңгіме болып табылады, оның барысында психолог арнайы әдістер мен әдістерді қолданады.

Әр кезеңде психологиялық кеңес берудің әртүрлі әдістері қолданылады.

Кеңес беру әдістері - бұл белгілі бір кезеңдерде кеңес беру процедураларын орындау үшін педагогикалық психолог қолданатын белгілі бір әдістер.

Психологиялық кеңес әдетте бір сағат немесе 45 минутқа созылады және аптасына бір рет өткізіледі. Негізінде психологиялық кеңес бір реттік, яғни. ата-ана немесе бала, мұғалім бір рет келеді. Кейбір жағдайларда, егер жағдай өте күрделі болса және ұзақ жұмысты қажет етсе, олармен бірнеше кездесулер болуы мүмкін (төрт-алтыға дейін).

Оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру қажет, яғни. Бастауыш сынып оқушыларына кеңес беру орта немесе жоғары сынып оқушыларына кеңес беруге қарағанда аз уақыт алады.

Кіші мектеп жасындағы балаларға кеңес беруді ұйымдастыру және өткізу ережелері:

- баламен сөйлескенде тікелей сұрақтардан аулақ болып, әртүрлі дизайндағы сұрақтарды қолданыңыз. Мысалы, «неге?» деген сұрақ. балада қорғаныс реакциясын тудыруы мүмкін;

- баламен қарым-қатынаста өзара әрекеттестіктің неғұрлым еркін түрлерін қолданыңыз, бақыланатындардан аулақ болыңыз, яғни балаға әңгіме тақырыбы мен бағытын өз бетінше таңдауға мүмкіндік беріңіз;

- балаңызбен сөйлескен кезде оған сұрақтар қоюға көмектесу үшін қуыршақтарды немесе суреттерді пайдаланыңыз. Кейіпкермен сәйкестендіре отырып, бала өз сезімін еркін жеткізе алады;

- балаға белгіленген мәдени нормаларға сәйкес жауап беруге мүмкіндік беретін «жеңілдететін тілді» қолдану. Тәжірибе көрсеткендей, тиімдірек тұжырымдар: «Өркім күресу керек...», «Кейбір балалар ойлайды...», «Мектеп сізге не ұнайды? Сізге мектепте не ұнамайды?», сұрақты баланың «дұрыс емес» мінез-құлқы туралы болжамды қамтитындай етіп тұжырымдаңыз (мысалы: «Сіз сіңдініңізбен ұрысып жатырсыз ба?» деген сұрақтың орнына, сұраңыз: «Сіз неге әпкеңізбен жиі ұрысасыз?»).

Бала байланыс немесе диалог жасамаса не істеу керек? Мұндай жағдайларда ең тиімді және қолдануға оңай әдістердің бірі суретке негізделген диагностика болып табылады. Себебі, балаларға сурет салу және өз сезімдерін, ойларын, эмоцияларын ауызша жеткізуден гөрі сурет арқылы жеткізу оңайырақ.

Орта мектептегі кеңес беру сонымен қатар осы жас кезеңіндегі баланың дамуының маңызды сипаттамаларының жай-күйі туралы деректерге негізделген. Бұл психологиялық сипаттамаларға ең алдымен мыналар жатады:

- «ересектік сезімі»;
- құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас сипаты;
- байланыс құралдарын меңгеру деңгейі;
- эмоционалдық күйлерді реттеу жолдарын білу;
- мотивация және «қиындықтарды жеңу стратегияларын» дамыту ерекшеліктері;
- өзіндік сананың ерекшеліктері.

Сондай-ақ жоғары сынып оқушыларына кеңес берудегі қиындықтарды атап өтіңіз:

- Жасөспірім байланыс жасамайды;
- Баланың бейімделмеуі;
- Тұйық, ұялшақ;
- Сенімсіздік;
- Жасөспірімдік жарақат;
- Өзін-өзі бағалаудың жоғарылауы;
- Суицидтік тенденциялар;
- Агрессия.

Психологтың жасөспіріммен қарым-қатынасы оның не айтқанына және қалай әрекет еткеніне қарамастан, яғни оның не істегеніне қарамастан, соңғысын қабылдау позициясынан маңызды. Психолог үшін көмекке мұқтаж жасөспірімді қабылдау күйінде болу ғана емес, сонымен бірге оған қызығушылық таныту маңызды, мұндай қашықтықты орнату таныстықты, менмендік пен артықшылықтарды көрсетуді білдірмейді.

Кеңес беру құрылымын төрт кезеңге бөлуге болады:

- 1) танысу және әңгіме бастау;
- 2) консультативтік гипотезаларға сұрақ қою, тұжырымдау және тексеру;
- 3) түзету әрекеті;
- 4) әңгімені аяқтау.

1-кезең: бір-бірімен танысу, әңгіме бастау.

Педагог-психолог баламен достық қарым-қатынас орнатады. Мұнда сіз «Эмпатия» әдісін қолдана аласыз - бұл психолог пен бала арасында жағымды психологиялық байланысты орнату (дене, эмоционалды және сөздік құралдар арқылы).

Баланың өзіне деген бейімділігі; стрессті жеңілдету; оның еркіндігіне қол жеткізу; сенімді қарым-қатынастарды қамтамасыз ету.

Баламен араласқан сәттен бастап қолданылады; шиеленісті жеңілдету үшін; бала тарапынан сенімге қол жеткізу.

Бұл кезеңде педагогикалық психолог **келесі ұстанымдарға** негізделеді:

- **әңгімелесушінің үстіндегі позиция**, негізінен бұл позиция бастауыш және орта мектеп жасына ыңғайлы, бұл жас ерекшеліктеріне байланысты. Педагог-психолог балаға бағыт-бағдар беріп, әңгіме жүргізеді;

- **сұхбаттасушымен теңдік**, бұл ұстаным 9-11 сынып оқушыларымен, мұғалімдермен, ата-аналармен жұмыс істеуге ыңғайлы;

- **психологтың үстінен сұхбаттасушы**, яғни. психолог әңгімелесушінің соңынан еруге дайын, бұл позиция бала консультацияға саналы түрде, өз бетімен, ата-анасының немесе сынып жетекшісінің қатысуынсыз келгенде нәтиже береді;

Сондай-ақ келесі әдістерді қолдануға болады.

Сұрақтар қою. Сұрақтар ашық немесе жабық болуы мүмкін; кеңес беруде ашық сұрақтар жиі қолданылады, оларға «иә» немесе «жоқ» деп нақты жауап беруге болмайды. Ашық сұрақтар консультацияның басында баланы айтылғанды жалғастыруға немесе толықтыруға, сондай-ақ сезімдер туралы әңгімені жаңартуға ынталандыру үшін ең белсенді түрде қолданылады («Сіз не істегенді ұнатасыз?», «Сіздің хоббиіңіз қандай? », «Мұны жасаған кезде не сезіндіңіз...?»). Консультацияны сұрауға айналдыратын және баланы қорғауды өзекті ететін шамадан тыс сұрақ қоядан аулақ болу маңызды.

Баланың сөйлеуіне жақындау. Қабылдау кезінде негізінен бала сөйлейді. Педагог-психолог баланың сөйлеу қарқынына, көлеміне және сөйлеу мәнеріне бейімделе отырып, «бала тілінде» сөйлеуге тырысады.

Ынталандыру және тыныштандыру. Байланысты құру және нығайту үшін келісім мен түсіністікті білдіретін қысқа фразалар қолданылады (*жалғастыру, иә, түсінемін, жарайды, солай, мм*). Ынталандыру қолдауды күшейтеді, кеңес беру байланысының негізі.

Дауыс үні және дыбыс деңгейі. Әңгіме достық болуы керек, сонымен бірге айтылған нәрсеге сәйкес келуі керек.

Тым қатты емес, күңгірт дауыс сенім сезімін тудырады.

Дауыстың көлемін өзгерту баланың жағдайындағы өзгерістерге сәйкес болуы керек.

2-кезең – кеңестік гипотезаларды сұрау, тұжырымдау және тексеру.

Жеке әңгіме. Бұл кезеңде мәселе (сұраныс) және баланың оған деген көзқарасы көрсетіледі.

Бұл кезеңде сіз келесі әдістерді пайдалана аласыз:

Ақпаратпен қамтамасыз ету. Психолог консультация кезінде кеңес бермейді, бірақ кейбір жағдайларда балада жоқ ақпаратты беру қажет. Бұл кеңес беру процесі, консультанттың мінез-құлқы, кеңес беру шарттары және т.б. туралы ақпарат болуы мүмкін.

Мазмұнның рефлексиясы. Парафраза және қорытындылау. Парафраза (парафраза) кеңес беру байланысын нығайтуға және психологтың баланың айтқанын түсінуін тексеруге бағытталған маңызды әдіс болып табылады. Перффразада баланың негізгі ойы айтылғанның негізгі мағынасын сақтай отырып, басқа сөзбен айтылады. Парафразаның мақсаттары:

- балаға психологтың зейінді екенін және оны түсінуге тырысатынын көрсету;

- баланың ойын кристаллизациялау;

- баланың ойын дұрыс түсінгенін тексеру.

Позитивті парафраза. Психолог баланың шағымын немесе ескертулерін пайдалана отырып, оларды жағымсыз нәрсе жағымды эмоциялардың себебі болатындай етіп өзгертеді.

Альтернативті тұжырымдар. Бала өзінің сезімін білдіре алмаса, сіз оған екі немесе үш балама тұжырым ұсына аласыз. Бұл әдістеменің мақсаты дұрыс

жауапты табу емес, оны ынталандыру, кейбір үлгілерді көрсету, содан бастап өз сезімдеріңізді сипаттау оңайырақ.

Сезімдердің рефлексиясы. Бұл мазмұнға емес, сезімге бағытталған парафраза. Бала жиі фактілер туралы айтады, сондықтан сезімдер туралы сұрақтарға басымдық берілуі керек (фактілер мен сезімдердің тепе-теңдігі қажет): «Сіз... кезде не сезіндіңіз?», «Қандай жағдайларда сіз өзіңізді табысты деп санайсыз. ?», «Қалайсың?», «Сыныптың сізді қабылдағанын түсінесіз бе?»

Сезімдерді көрсету кезінде баланың барлық эмоционалдық реакцияларын ескеру қажет. Анау. Сондай-ақ көз жасы, алаңдаушылық, ашулану және т.б.

Эмоционалды тәжірибелерді атап өту. Әңгімедегі сезімнің белгісі – үстеулер мен сын есімдер, бір нәрсеге қатынасты білдіретін етістіктер, іс-әрекет қасиеттері. Психолог осы сөзді баса айтып, нақтылау арқылы сезім деңгейіне жете алады. Сезімдерді дәйекті түрде атап өту – диалогты тереңдете дамыту.

3-кезең – түзету әрекеті.

Баламалы шешімдерді әзірлеу. Бұл кезеңде келесі әдістерді де қолдануға болады:

Парадоксальды сұрақтарды қолдану. Сұрақтар: «Бұл туралы тағы не істей аламыз?», «Бұл жағдайды өзгерту үшін не істеу керек?», «Сынып өмірінде нені өзгерткіңіз келеді?», «Сіз қалай құрғыңыз келеді? ата-анамен қарым-қатынасы?», «Неге емес...?» - балаға бұрын күмәнданбаған тақырып туралы ойлана бастауға серпін беріңіз.

Түсіндіру және тереңдету формулалары. Баланың айтқаны тереңдетіліп, нақтыланады. Бұл нақтылау сұрақтары, айтылғандарды қайта тұжырымдау. Дегенмен, балаға түсінікті нәрсенің шегінен шықпау маңызды;

Үнсіздік үзілістері. Кеңес беруде үнсіздіктің екі түрі бар:

- мағыналы үнсіздік – әдетте мағына мен эмоцияға толы әңгіме эпизодтарынан кейін пайда болады, бұл баланың жағдайды қайта ойластыруын білдіруі мүмкін, бұл «үнсіз жалпылау» және бұл жағдайда үзіліс үзілмеуі керек;
- мағынасыз үнсіздік – әңгімеге қатысушылардың екеуі де не айтарын білмеген кездегі ыңғайсыздық сезімімен байланысты – мұндай үзілістер психологтың қателігінен, кеңес беру байланысының бұзылуынан туындайды және оларды жеңу қажет.

4-кезең – әңгімені аяқтау.

Өткен кезеңдерді жалпылау, жаттығудан «Сен осылай істейсің бе?» әрекетке көшу. Сіз әрекет жоспарын құруды ұсына аласыз.

Психологиялық кеңес берудің шын жүректен әңгімелесуден басты айырмашылығы психологтың кәсіби жеке позициясының бақылауында қазіргі уақытта қажетті әдіс-тәсілдерді саналы, мағыналы таңдау екенін атап өткен жөн. Кәсіби тұлғалық ұстаным – психологтың кәсібилендіру процесінде қалыптасатын және оның барлық білімін, іскерлігін, дағдысын біріктіретін

белгілі бір тұлғалық құрылым. Консультация процесінде психолог дәл кәсіби жеке позицияда болады, бұл оған бір уақытта процестің қатысушысы болуға және сонымен бірге болып жатқан нәрсені бақылауға және бақылауға мүмкіндік береді.

Психологиялық кеңес беру – бұл әртүрлі психологиялық мәселелерді шешуге және басқалармен тұлғааралық қарым-қатынас орнатуға бағытталған оқушылармен, ата-аналармен және мұғалімдермен жүргізілетін психологиялық жұмыс.

Ата-аналармен жұмыс педагог-психолог жұмысының маңызды бөлігі болып табылады. Өйткені, олар баланың сүйіспеншілікке, назар аударуға және қауіпсіздікке деген негізгі қажеттіліктерін қанағаттандырады.

Баланың көптеген психологиялық мәселелерінің себептері отбасында жатыр. Ата-ананы осы себептер туралы хабардар ету және мәселені шешудің мүмкін нұсқаларын көрсету маңызды. Баланы тәрбиелеу мен оқытуға отбасының қатысуынсыз жоспарланған нәтижеге жету қиын.

Ата-аналармен жұмыс ең қиын. Ата-ана – білімі, әлеуметтік жағдайы, жасы әртүрлі адамдар. Олардың әрқайсысы ерекше тәсілді табуы керек. Психолог ата-аналармен ашық байланыс жасап, оған сене алатындай кәсіби беделге ие болуы керек. Ата-аналардың психологиялық-педагогикалық консультациясы, педагогтармен сынақ жұмысы жағдайындағыдай, бір жағынан, ата-ананың өтініші бойынша бала мен ата-ананың тиімді әрекеттесуін ұйымдастыруда консультативтік-әдістемелік көмек көрсетуге байланысты ұйымдастырылуы мүмкін; екінші жағынан, бұл психологтың бастамасы болды. Ата-аналармен жүргізілетін консультативтік жұмыс функцияларының бірі – баланың мектептегі мәселелері туралы хабардар ету.

Кеңес берудің ерікті болуы маңызды. Көптеген психологтар мұғалімді немесе ата-ананы кеңес беруге «мәжбүрлеу» өте қиын екенін куәландырады. Бастама солардың өздерінен шыққаны дұрыс, өйткені бұл жағдайда олар мәселенің бар екенін біледі және оны шешуге ынталанады.

Мектеп психологының басты және маңызды бағыты – **оқушыға психологиялық қолдау көрсету**. Психологтың балалармен жұмысын зергердің жұмысымен салыстыруға болады. Ол дәлдік пен шығармашылықты талап етеді. Психолог балалармен жұмыс істеу үлкен жауапкершілік екенін есте ұстауы керек.

Көбінесе мектеп психологтары тәжірибеде әртүрлі жағдайларға тап болады: оқу проблемаларынан кәсіби өзін-өзі анықтауға дейін.

Психологтың жұмысы – нақты шешімді қажет ететін нақты мәселемен жұмыс істейтін мақсатты жұмыс. Әмбебап шешімдер жоқ сияқты бірдей мәселелер де жоқ. Әрбір жаңа жағдай ерекше көзқарасты талап етеді. Психолог болудың маңыздылығы осында.

Оқыту, дамыту мәселелері, өмірдегі өзін-өзі анықтау мәселелері, үлкендермен және құрдастарымен қарым-қатынасы, өзін-өзі тәрбиелеу мәселелері бойынша студенттерге жеке кеңес беру және т.б.

Педагог психолог оқушылар топтарына және мектеп сыныптарына өзін-өзі тәрбиелеу, кәсіптік бағдар беру, ой еңбегінің мәдениеті және т.б. мәселелері бойынша кеңес береді. Балаларды оқыту мен тәрбиелеу мәселелері бойынша мектеп әкімшілігі мен мұғалімдерге кеңес береді. Консультациялар жеке немесе топтық болуы мүмкін. Мұнда маман, ең алдымен, әр түрлі педагогикалық тәжірибелері бар сынып жетекшілеріне жеке оқушылардың бақылаусыздығынан, ерекше көңіл бөлетін топтағы оқушылармен күресуге көмектеседі. Көп жағдайда мұғалімдер берілген баланың негізгі психологиялық ерекшеліктерін білмейді, сондықтан оған дұрыс көзқарас таба алмайды. Мұғалімді түсіністікке жеткізу өте қарапайым емес, психолог үшін қажетті іс.

Мұғалімдердің кеңес беру жұмысында мектеп психологының педагогикалық ұжыммен ынтымақтастығы өз мәселелері мен кәсіби міндеттерін шешуге негізделетін бірқатар принциптерді бөліп көрсетуге болады:

1. Психолог пен педагогтың өзара тең әрекеттесуі;
2. Мұғалімнің есептерді өз бетінше шешуге деген көзқарасын қалыптастыру, яғни. параметрді «дайын рецептке» алып тастау;
3. Кеңес алуға қатысушылар бірлескен шешімдер үшін жауапкершілікті қабылдайды;
4. Мұғалімдер мен психологтар арасындағы кәсіби функцияларды бөлу.

Мұғалімдерге психологиялық кеңес беруді ұйымдастыруда үш бағытты бөліп көрсетуге болады:

1. Психологиялық адекватты оқыту және білім беру бағдарламаларын әзірлеу және енгізу бойынша мұғалімдерге кеңес беру. Мысалы, мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық білімі, оқушыларды мектепке бейімдеу мәселелері т.б.

2. Оқыту проблемалары, нақты студенттердің мінез-құлқы мен тұлғааралық қарым-қатынасы, оқушылардың аутодеструктивті мінез-құлқы туралы мұғалімдерге кеңес беру. Бұл мектеп психологының психолог, мұғалімдер және мектеп әкімшілігінің тығыз ынтымақтастығында мектеп мәселелерін шешуге көмектесетін және баланың жеке басының дамуы мен оның оқуына барынша қолайлы жағдайлар жасауға көмектесетін мектеп психологының кеңес беру жұмысының кең таралған түрі. Мысалы, мұғалімнің өзі оның өтініші бойынша психолог сол немесе басқа дайындық жұмыстарын жүргізеді; немесе бастамашы психолог болып табылады, мұғалімді бала туралы осы немесе басқа ақпаратпен танысуға және оған көмек немесе қолдау көрсету мәселесі туралы ойлануға шақырады (үлгерімсіз балалар, дивандағы балалар, дамуында ерекше қажеттіліктері бар балалар).

3. Әртүрлі қарым-қатынастар жүйесіндегі тұлғааралық және топ аралық қақтығыстарды шешу жағдаяттарында кеңес беру: мұғалім – мұғалім, мұғалім – оқушы, мұғалім – ата-ана және т.б. Осындай әлеуметтік медиация жұмысы аясында психолог жанжалды талқылау жағдайын ұйымдастырады, алдымен қарсыласпен бөлек, сосын бірігіп. Мысалы, сынып жетекшісі мен

оқушылардың ата-аналары арасындағы кикілжің, жасөспірімдердің қорлауы және т.б.

Осылайша, педагог-психолог жеке және топтық кеңестер, педагогикалық кеңестерге, әдістемелік бірлестіктерге, жалпы мектептік және сыныптық ата-аналар жиналыстарына қатысу арқылы мұғалімдер мен ата-аналардың психологиялық мәдениетін көтеруге көмектеседі.

Кеңес беру кезінде педагог-психолог ең алдымен психологтың психологиялық этикасын сақтауы керек. Психологтың кәсіби этикасы психологиялық көмек көрсету тиімділігінің маңызды шарты болып табылады. Психолог жұмысына қойылатын негізгі этикалық талаптардың бірі – құпиялылық принципі. Балалардан, ата-аналардан және мұғалімдерден алынған ақпарат құпия болып табылады. Құпиялылық балалармен және ересектермен байланыс орнатуға және сенімді жұмыс қарым-қатынастарын құруға мүмкіндік береді. Дәл осы принципке байланысты психологтың бірқатар жұмыс құжаттары жабық немесе шифрланған.

Педагог психолог өз жұмысында балалармен жұмыс істеудің әртүрлі әдістерін, тәсілдерін, әдістерін қолданады: арт-терапия, ертегі терапиясы, құм терапиясы, тыныс алу және релаксация әдістері, психогимнастикалық жаттығулар, метафоралық ассоциативті карталар (МАК).

МАК-ға назар аударайық. Ассоциативті - олар ассоциацияларды тудыратындықтан, оның арқасында адам өз тарихын қайтадан өмір сүреді, мәселені өзекті етеді. Проективтік әдіс, өйткені адам картадан не көргісі келетінін, оның бойында эмоционалды түрде резонанс тудыратын нәрсені көреді. Метафоралық карталар психологиядағы жаңа, бірақ қазірдің өзінде дәлелденген, проекциялық әдістермен байланысты бағыт. Бұл әдістің артықшылығы - шығармашылық пен қиялды дамыту үшін карточкалармен өз бетінше жұмыс істеуге болады. Метафоралық ассоциативті карталар (МАК) - бұл әртүрлі оқиғаларды, фигураларды, беттерді, табиғатты, заттарды, жануарларды, абстракцияларды бейнелейтін карточкалар немесе ашық хаттар жиынтығы.

МАК колодалары әртүрлі болып келеді: карталар тек бейнелей алады:

- жолдар;
- есіктер;
- портреттер;
- әртүрлі фотосуреттер.

МАК түрлерін қарастырайық:

- мәтін (мфоризмдер, дәйексөздер, мысалдар);
- тек бейнелер (әртүрлі эмоциялар, портреттер, жануарлар, табиғат және т.б.);
- аралас (сөздер мен суретті, фотосуретті және дәйексөзді бейнелеуге болады).

МАК колодасы белгілі бір мәселелер бойынша пайдаланылуы мүмкін. Яғни, тек келесі мәселелер бойынша қолданылады:

- кәсіптік бағдар беру;

- тек спортшылар үшін;
- отбасы;
- психотравма.

Карточкалармен жұмыс істеу көп қабатты және қысқа мерзімде тамаша емдік әсер береді. Психологтың жұмысындағы метафоралық карталар адамның түпсанасының ассоциациялары мен бейнелерін зерттеуге мүмкіндік беретін қуатты және тиімді құрал болып табылады.

МАК бірегейлігі, бала проекция негізінде өзімен сөйлейді, яғни, өзі туралы айтады. Бір сурет әртүрлі балаларда мүлде басқа бейнелерді тудыруы мүмкін, әрбір көрнекі бейне әр баланың қазіргі тәжірибесінің өзіндік ішкі мазмұнын көрсетеді.

Карточкалармен жұмыс істеудің негізгі ережелері.

Іс жүзінде карталармен жұмыс істеудің 2 әдісі бар:

- ашық әдіс, егер бала өз бетінше таңдаса, бұл әдіс қауіпсіз, клиенттің қобалжуын, мазасыздығын, депрессиясын азайтады.
- жабық әдіс, клиент жұмып таңдайды, бала картаның суретін көрмейді.

Кез келген себеппен жарамсыз деп танылған карталарды сұрыптауға болады.

Бала таңдаған картаны өзгертуі немесе түсіндірместен сөйлеу мүмкіндігін жіберіп алуы мүмкін. Басқа адамның карталарын түсіндіруден бас тарту керек. Карталарды түсіндіру үшін дайын анықтамалар болмағандықтан. Әр түрлі балалар бір картаны әртүрлі қабылдайды.

Метафоралық ассоциативті карталар ұтымды ойлауды айналып өтуге, қорғаныс пен ішкі қарсылықты жоюға, адамның сыртқы және ішкі әлемі арасындағы диалог үшін жағдай жасауға, жарақат алған оқиғаны қалпына келтіруге, оны сөзбен тұжырымдауға және білдіруге немесе сөзбен жеткізуге мүмкіндік береді. өзі емдік әсер береді.

Метафоралық ассоциативтік карталардың басты артықшылығы олардың пайдаланудың қарапайымдылығы және балалар мен ересектер үшін қауіпсіздігі болып табылады, бұл оның ішкі қарсылығын төмендетеді. Адам санасының қалыптасуында бейне бірінші орын алады. Бейне сананың тереңінде жатыр. Ассоциациялар ағыны сөзсіз, кейде бақылаусыз туындайды. Көрнекі бейнемен жұмыс істегенде, балада саналы цензура жоқ немесе айтарлықтай төмендейді, бұл оның ішкі санадан тыс қақтығыстарымен жұмыс істеуді жеңілдетеді. Жұмыстың ойын түрі баланың ішкі кернеуі мен қарсылығын жояды - бұл жай ғана ойын!

Түпнұсқада біз өзімізбен болған барлық нәрсені есте сақтаймыз, бірақ біз оны әрқашан түсінбейміз. Бейнеден кейін санадан тыс онымен байланысты ассоциациялар пайда болады және біздің өміріміздің ізімен іске қосылған бұл ассоциациялар ағыны ішкі «фотоальбомды» көруге мүмкіндік береді. Әрбір бейнеге эмоциялар, сезімдер, құндылықтар, сенімдер бекітіледі. Карта қиял әлеміне итеру тақтасының рөлін атқарады, оған біз, «рационалдар» өте сирек

кіреміз. Осы фантастикалық шындықтың ішкі өрісінен адам сыртқы нәрсені басқа қырынан көріп, оны қайта ойластыруы мүмкін, яғни трансформация шеңбері басталады. Карталар клиенттің сыртқы және ішкі әлемі арасындағы диалог үшін қауіпсіз, экологиялық таза өріс құруға мүмкіндік береді.

Оқиғаны **вербализациялау** - бұл ауыр мәселелер туралы қауіпсіз айтуға мүмкіндік беретін карталар. Оқиғаларды түсінудің метафоралық деңгейіне ену оларды бірдей емес, басқа сөзбен «орналастыруға» мүмкіндік береді. Жаңа сөздер бұл оқиғаларды басқаша көруге мүмкіндік береді. «Басқаша» қарау басқа шешімге әкеледі. Карталардағы травматикалық оқиғаларды қайта құру адамның қосымша қайта жарақаттануын болдырмауға мүмкіндік береді, оның ішкі өзін-өзі емдеу процестерін іске қосады, шешімді іздеу және модельдеу үшін қауіпсіз контекст жасайды және дағдарыстан шығудың өзіндік бірегей жолын табу процесін іске қосады. .

Психологтың жұмысында МАК қолданудың артықшылықтары: карточкалар ойын ретінде қабылданады, ал ойын форматы шиеленіс пен алаңдаушылықты азайтады. Карточкалардың көмегімен бала мен жасөспірімнің қызығушылығын қанағаттандыру оңайырақ, бұл да алаңдаушылықты азайтады. Байланыс жасау оңай. Алдымен, ересек адамның өзі картаны өзі туралы айтып беруі мүмкін, содан кейін балаға бұл мүмкіндікті береді. Диагностика мен одан әрі жұмысты жеңілдетеді. Картаға сүйене отырып, балаға өзінің эмоциялары мен тәжірибесі туралы айту оңайырақ. МАК баланың эмоционалды интеллектін дамытады. МАК шығармашылық компонентті дамытады. Сеанс уақытын қысқартуға болады.

Мысалы, **жеке жұмыс үшін:**

Эмоциялық портреттер.

Баланы МАК 5-7 карталарының жинағынан (кіші балалар үшін ашық, үлкендерін іздемей) таңдауға және оларды бейнеленген кейіпкерлердің тәжірибесіне сәйкес орналастыруға шақырыңыз.

Олардың әрқайсысы туралы, оның жүзі нені білдіретінін, балаға оның нені ұнататынын және нені ұнатпайтынын айтуды ұсыныңыз.

Әрі қарай, психолог баланы бастан кешірген эмоциялар баланың тәжірибесіне жақын портретті таңдауға шақыра алады.

Немесе мынаны ұсыныңыз: «Міне, бұл кейіпкер сізбен бірдей нәрсені бастан өткеріп жатқан сияқты... Бұл туралы көбірек айтыңыз ...»

Әрі қарай жұмыс алгоритмге сәйкес жүзеге асырылады:

- бұл кейіпкер не болып жатыр?
- нені өзгерткіңіз келеді?
- бұл күйді қалай өзгерткіңіз келеді, не сезіну керек?
- көмек алу үшін кімге хабарласуға болады.

Топтық жұмыс үшін:

Ертегі жазу

Баланы карталардан кейіпкерді таңдауға (ағымдағы эмоцияларды бастан кешіру) шақырыңыз және кейіпкердің өз эмоцияларын (әсіресе, ашу, агрессия, реніш және т.б.) жеңуді қалай үйренгені туралы ертегі құрастырыңыз.

Таңдалған карта атынан оны осы кейіпкердің нені бастан өткергені, сол сәтте қалай сезінгені және қазір қалай сезінетіндігі туралы сөйлесуге шақырыңыз.

Бұл әдістеме үшін топтық жұмыс тиімдірек болады, өйткені бұл жағдайда қатысушылар арасында пікір алмасуды ұйымдастыруға болады - бұл кейіпкер өзінің жағдайын қалай жақсы жеңе алады - өзін қорқыныштан, жаман армандардан қалай арылту керек, ашуды жеңу және т.б.

Кейіпкер қажетті өзгерістерді жасай алатын және басқа эмоцияларды бастан кешіретін картаны таңдауды ұсыныңыз. Оның жағдайын өзгертуге не көмектескенін зерттеңіз.

«Бұл менмін, бұл мен емес» МАК қолдану әдістемесі.

Бала мен ата-ана қарым-қатынасы. Жағдай: «Баламның оқуға, мектепке барғысы жоқ» деген өтінішпен психологтың кеңесіне ата-анасы (анасы) келді. Ережелер: ата-анадан «Бұл қарым-қатынастағы мен» деген сұраққа жауап беріп, 1 картаны таңдау ұсынылады, содан кейін «Бұл қарым-қатынаста мен емес» 2-ші сұраққа жауап беріп, 1 картаны таңдау керек. Әрі қарай таңдалған карталар негізінде ата-ана неліктен бұл карталарды таңдағанын түсіндіреді. Нәтижесінде, психолог ата-ананың «Бұл мен емес» деп таңдаған картасы осы қарым-қатынаста өзі екенін айтады. Бұл әдіс ата-анаға өзін сыртынан өз көзімен көруге мүмкіндік береді. Сонымен, көбіне ата-аналар консультацияға келіп, баласы үшін бәрін жасаймыз, көңіл бөлеміз, жағдай жасаймыз, қамқорлық көрсетеміз, т.б. Бұл әдісті қолдана отырып, ата-ананың баласымен қарым-қатынасында не жетіспейтінін дәл анықтауға болады.

Сонымен, психологиялық кеңес беру педагог-психолог жұмысында маңызды орын алады, ол психологиялық кеңес беру әдістерін сауатты меңгеруді және қолдануды талап етеді.

№6 дәріс

Кәмелетке толмағандар арасындағы буллинг пен кибербуллингтің алдын алу.

Балаларды құрбыларының қорлауы білім беру ұйымдары мен балалар топтарында жиі кездесетін мәселелердің бірі болып табылады, бұл жасөспірімдер арасында өз-өзіне қол жұмсау қаупін айтарлықтай арттырады, топта және мекемеде агрессия мен зорлық-зомбылықтың күшеюіне, оқу үлгерімінің төмендеуіне, эмоционалдық және невротикалық проблемалар.

Қазіргі уақытта қорқытуды зерттеу және алдын алу мәселесіне көп көңіл бөлінуде. Сондықтан білім беру жүйесінде зорлық-зомбылық жағдайларының

алдын алу мәселесі өте өзекті. Балалар мен жасөспірімдерге қатысты зорлық-зомбылық жағдайларының шамамен бестен бірі білім беру жүйесінде орын алады.

Қалыптасқан жағдайға байланысты білім беру ұйымдары оқушылардың психологиялық денсаулығын сақтауға және жоғары сапалы білім беруді, рухани-адамгершілікті дамыту мен тәрбиелеуді қамтамасыз ететін жайлы, дамып келе жатқан білім беру ортасын құруға мүмкіндік беретін қорқыту мәселесін шешуге және жоюға жауапты болып табылады және студенттердің физикалық, психологиялық және әлеуметтік денсаулығын нығайтуға, көмектесуге бағытталған.

Қазіргі жағдайда педагогтар мен психологтар толеранттылық пен агрессияға қарсылық мәселелеріне көбірек жүгінуде. Білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігі және келеңсіз құбылыстардың алдын алу мәселесі өте өзекті болып отыр.

Қорқыту/кибербуллингтің алдын алу бойынша жұмысты тиімді жүргізу үшін жанжал мен қорлаудың айырмашылығын түсініп, білім беру үдерісінің барлық қатысушыларымен профилактикалық жұмыстарды кешенді түрде жүргізу қажет. Қорқыту мәселесі – бұл балалар топтарында және педагогикалық ұжымдарда қорлаудың орын алуына ешқандай жағдай мен алғышарттар болмауы керек.

2. Берілген жаттығуды орындауды ұсынамын

«Менің қорлау, жанжал туралы болжамым» жаттығуы.

«Қақтығыс» және «қорқыту» ұғымдарының қандай айырмашылықтары бар?

Тапсырма: «Бұзақылық», «конфликт» сөздеріне ассоциация. Айырмашылықтарды талқылау.

Сіз жанжал (балалар тобының дамуының қалыпты бөлігі) мен қорлау (ұжымның ауруы) арасындағы айырмашылықты үйренуіңіз керек. Қорқыту әрқашан жәбірленушіні қорлау, қорқыту және қорлау мақсатын көздейді. Көбінесе мектеп балалардың көптеген жинақталған жағымсыз эмоцияларын шығаруға арналған әмбебап «аренаға» айналады. Осылайша, қорқыту тараптардың күштері шамамен тең болатын қақтығыстардан ерекшеленеді.

Бұл мәселе бойынша ата-аналармен, мұғалімдермен түсіндіру жұмыстарын жүргізу маңызды.

Әрбір дерлік сыныпта сыныптағы кейбір, кейде барлық оқушылар мазақ ететін, кейде ашық қорқытатын балалар бар. Дегенмен, дәл соңғы 30 жылда психологтар мен педагогтар дабыл қағады - бұл құбылыс жиі және қатыгездікпен көрініс тапты. Мектептегі қорқыту көріністері видеоға оңай түсіріліп, мектеп ішінде немесе Интернетте таратылатындықтан, одан да ауыр, циникалық және қатыгез болды. Шетелдік және отандық психологтардың пікірінше, қорқыту – мектепте жиі кездесетін құбылыс. Балалардың 10%-ға дейіні үнемі (аптасына бір рет немесе одан да көп) және 55%-ы кейде сыныптастары тарапынан қорқытады. Бұл жағдай бірнеше жылға созылуы

мүмкін. Мәселе сонымен қатар кез келген студенттің тәуекелге ұшырауы мүмкін екендігінде.

Қорқыту/буллинг (*«bullying», ағылшын тілінен аударғанда «bully» - бұзақы, төбелесші, бұзақы, дөрекі, зорлаушы*) – бір немесе бір топ балалардың екінші балаға (*басқа балаларға*) қатысты саналы түрде қатыгездік, физикалық, ауызша және (*немесе*) психологиялық қудалауының ұзақ процесі.

Көптеген зерттеулер қорлаудың жеке тұлғаның дамуына және осы жағдайдағы барлық қатысушылардың – бұзақылардың да (*қудалаушылардың да*), құрбандардың да, көрермендердің де болашақ тағдыры үшін өте ауыр зардаптары бар екенін дәлелдейді. Жәбірленушілер көбінесе ұят пен өздеріне күмәнданады, бірақ қорқыту туралы хабарламауды таңдайды.

Студент қорқытуға ұшырайды, егер белгілі бір уақыт ішінде оған бір немесе бірнеше адам тарапынан агрессиялық әрекеттер жасалса, ол оны қатты бастан кешіреді, бірақ әртүрлі себептермен агрессияға жауап бере алмаса.

Қорқыту (*bullying*) – ұжым мүшелерінің бірін (*әсіресе мектеп оқушылары мен студенттер тобын, сонымен бірге әріптестерін*) ұжымның басқа бір мүшесінің агрессивті түрде қудалауы. Қудалауды біреу (*басшы*), кейде сыбайластарымен ұйымдастырады, ал көпшілігі куәгер болып қалады. Қорқыту физикалық және психологиялық түрде болуы мүмкін.

Бұзақылық – бір беделге ие мектеп оқушыларының дау-дамай, ұрыс-керістері емес. Қорқыту ешқашан әділ болмайды, өйткені «күшті» «әлсізге» келтірілген залалдан (*материалдық және моральдық*) «рахат» алады.

Бұзақылықтың төрт белгісі:

- күш-қуаттың әртүрлілігі;
- агрессия;
- оқиғалар біраз уақыттан бері қайталанып келеді;
- жәбірленушінің сезімталдығы (*жедел эмоционалды реакция*);

Әрбір дау қорлау емес. Кәдімгі қақтығыстар туындайды және шешіледі және өтеді. Қорқыту жағдайында, көбінесе жеке балаға қарсы тұрақты дұшпандық сақталады. Әдепсіздік немесе намыссыздық жағдайлары әлі қорлау емес. Қорқыту ұзақтығымен және жүйелілігімен сипатталады.

Асимметриялық қорқыту. Ол асимметриялық қатынасты білдіреді. Оның белгілері – күш пен дәрменсіздік, сондай-ақ билік иесінің озбырлығы.

Бұзақылық қасақана жасалады. Бұл нысана ретінде таңдалған адамның әлеуметтік жағдайына және психикалық денсаулығына қасақана және жасырын (*жасырын арамдықпен толтырылған*) шабуыл. Мектептегі қорқыту өзінің қатыгездігімен және ымырасыздығымен сипатталады. Егер балалар бір нәрсе туралы дауласса, тіпті бір-бірін атаса, бұл қорлау емес, жанжал. Бірақ егер бүкіл сынып бір адамды ұзақ уақыт елемейтін болса, бұл қорлау.

Қорқыту түрлері:

Физикалық – жәбірленушіге физикалық зақым келтіру, сондай-ақ мүлікті ұрлау немесе бүлдіру (физикалық агрессия қыздарға қарағанда ұлдар арасында жиі кездеседі; итеру, тепкілеу, ұру және т.б.).

Сөздік – келемеждеу, өсек-аяң тарату, қорлау, қорқыту, келемеждеу.

Әлеуметтік – топтан шығару, жәбірленушінің әлеуметтік мәртебесін төмендету және өзінің мәртебесін арттыру мақсатында жала жабу.

Кибербуллинг - бұл әлеуметтік желілерде, электрондық пошта арқылы немесе компьютерлік ойындарда қорқыту және қорқыту.

Упражнение. Фигура. нарисовать образ **3** фигур: наблюдатель; жертва буллинга; буллер.

1.фигура «агрессор» - **написать причины**, побуждающие обидчика себя так вести.

2.фигура «жертва» - написать причины, почему дети становятся легкими мишенями для обидчиков.

3.фигура «наблюдателей» - причины, почему наблюдатели часто вмешиваются в процесс буллинга или пассивно наблюдают.

«Фигура» жаттығуы. 3 фигураның бейнесін сал: бақылаушы, қорлау құрбаны, буллер.

1.«агрессор» фигурасы – құқық бұзушыны осындай әрекетке итермелейтін себептерді жазыңыз;

2.«жәбірленуші» фигурасы – балалардың зорлық-зомбылық жасаушылардың оңай нысанасына айналуының себептерін жазыңыз;

3. «бақылаушылар» фигурасы – бақылаушылардың қорқыту процесіне жиі араласуының немесе пассивті бақылауының себептері.

Талқылау:

1.Суреттерді бір-бірімен сипаттап, салыстыру.

2. Сіздің фигураның қалай көрінеді?

3. Кім фигуралардың бірі бола алу себептері?

Қорқыту анықтамасының негізгі компоненттері:

1. Бұл агрессивті және жағымсыз мінез-құлық;

2. Жүйелі түрде жүргізіледі;

3. Күш пен қуаттың теңгерімсіздігі;

4. Бұл қасақана мінез-құлық болып табылады.

Бұзақылар күш қолдануды саналы түрде қолданады, яғни, эмоционалды түрде сабырлы және немқұрайлы болады. Бірақ олар жиі қарсылық көрсетпейді, өйткені жиі қорқытылатын балалардың өзін-өзі бағалауы төмен, яғни, жанжалдан аулақ болуға бейім, қорқақ, сезімтал, тұйық және ұялшақ, жиі мазасыз, жиі бірде-бір жақын досы болмайды.

Бұзақылыққа қатысушылар

Жәбірленушілер: мазасыз, өзін-өзі бағалауы төмен, әдетте құрбылары қабылдамайтын физикалық әлсіз балалар. Олар өз сәтсіздіктеріне бекінген, мақұлдауды қалайды, қорқынышты, сезімтал, тұйық және ұялшақ; мазасыз,

өзіне сенімсіз, өзін-өзі бағалауы төмен; құрбыларына қарағанда депрессияға бейім және суицид туралы жиі ойлайды; жақын достары жоқ, құрдастарымен салыстырғанда үлкендермен жақсы араласады.

Буллары: арандатушы, агрессивті. Олар жиі нашар оқиды, өзін-өзі бағалауы төмен, компенсаторлық асыра бағалау және бақылауды төмендетеді. Олар көбінесе жаман ортада болады.

Қиянат жасаушылар: үстемдіктің қажеттілігі қатты көрінеді, олар мәселелерді шешуде зорлық-зомбылық әдістеріне оң көзқараспен қарайды. Басқа студенттер оларды құрметтейді, бірақ орта мектепте олардың танымалдығы төмендейді. Олар өздерінің мінез-құлқын ересектерден жасыруды біледі, сыныптастарына үстемдік ету және бағындыру қажеттілігін сезінеді; импульсивті және оңай ашуланатын; ересектерге қарсы агрессивті және қарсылық таныту; құрбандарына жанашырлық танытпау; ұлдар әдетте өз құрбыларына қарағанда физикалық жағынан күшті болып келеді.

Куәгерлер: әртүрлі топ. Бұл топқа құқық бұзушының «көмекшілері» (олар қылмыскер тарапынан қорқыту жағдайына қатысады), «қолдау тобы» (олар қорлауды құптайды және құқық бұзушыларды мадақтайды), куәгерлер (олар бұл мәселеге байланысты араласпайды), әлеуметтік қабылдамаудан қорқу, шешімсіздік, қорқытудан қорқу және қорғаушылар (олар жәбірленушіге көмекке келеді) сол сияқты балалар кіреді. Өзін кінәлі, өзінің дәрменсіздігін сезіндер бұл топқа кіреді.

Балалардың бұзақылыққа айналуының көптеген себептері бар.

Көп жағдайда: балалар танымал болуға, салқын көрінуге ұмтылады. Кейбір бұзақылар қорқытуды қорқыту құралы ретінде пайдалану арқылы назар аударады. Кейде жәбірленушілер бұзақыға айналады. Бұл жағдайда бұзақылықтың себебі - соңғы уақытта өздерін қорлау, олар кек алуға тырысады. Ерте жастан қорлау туралы айтатын болсақ, оның себебі бұзақылықтың өзі басқалардан қандай да бір ерекшелікпен (*сыртқы келбеті, жүрісі, оқу үлгерімі*) және басқаларды қорлау арқылы оның орнын толтыруға тырысуы мүмкін.

Қорқыту жасөспірімдерді жалғыз, бақытсыз және қорқақ қылады. Олар сенімдерін жоғалтып, мектепке баруды тоқтатады.

Кім агрессорға, қорлауды қоздырушыға айналуы мүмкін:

☐ Басқаларды бағындыру қажеттілігін сезінетін балалар, сол арқылы өз мақсаттарына жететіндер;

☐ Импульсивті және тез ашуланатындар;

☐ Өз құрбандарына жанашырлық танытпау, эмпатияның төмен деңгейі барлар;

☐ Егер ол ұл бала болса, олар әдетте басқа ұлдарға қарағанда физикалық тұрғыдан күшті сезінетіндер;

☐ Тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шегушілер;

☐ Эмоциялық жылулық пен қолдау аз отбасылардан шыққан балалар.

Буллингтің құрбаны - өзінің сыртқы түрімен, әлеуметтік жағдайымен және кешендерімен ерекшеленетін қарапайым студент, «көшбасшы» және оның

көмекшілері қатыгез, әзіл-қалжыңға, арандатушылыққа, қорлауға және жиі шабуыл жасауға себеп табады.

Бір қызығы, жәбірленуші тағы да басшының көзіне түсуден қорқып, ақшасын тартып алып, заттарын ұрлап, ұрып-соғып жатса да мұғалімдерден, ата-аналардан қорқыту фактісін жасыруға тырысады. Қорқытудың құрбанына өзін қорлап жатқанын мойындаудан гөрі өтірік айту оңайырақ.

Салдары:

1. Бұзақылар мен құрбандар үшін жағымсыз салдар. Балалық, әсіресе жасөспірімдік шағында, агрессорлар мен қорлаудың құрбандары қорлаудың салдарын әлі толық түсіне алмайды. Тәжірибе көрсеткендей, сыныптастарынан қорқытудың құрбандары өз-өзіне қол жұмсауды немесе қылмыскерді өлтіруге бел буады екен;

2. Мектеп/сынып климатының өзгеруі;

3. Бақылаушы ретіндегі оқушыларға теріс әсерін тигізеді.

Баланың буллер болуы мүмкін екенін қалай болжауға болады?

Назар аудару керек сигналдар.

Егер бала мына сипаттамаға сәйкес келсе:

- қызуқанды, теңгерімсіз (төбелеседі, атын атайды, жасырады, тістейді);
- үйге қымбат әшекейлер әкеледі, олардың пайда болу себебін түсіндірмейді, өз ақшасы бар;

- үлкен жасөспірімдермен топтарда болады;
- зорлық-зомбылық тенденцияларын көрсетеді;
- қанағаттан ашуға өте тез ауысады;
- ойында достарына өз ережелерін жүктейді;
- ұмытудың орнына, болмашы қорлауларға кек сақтайды;
- бағыттарды елемейді және оңай ашуланады;
- жанжалдасу үшін себеп іздегендей әрекет етеді;
- ата-ананы сыйламайды немесе олармен, әсіресе аналармен санаспайды.

Үш негізгі себеп бар:

Бірінші себеп - рұқсат беру. Көбінесе бұзақылықтың жетекшілері балалар болып табылады, олар өздерін еркін ұстауға тыйым салынбайды. Мұндай адамдар басқаларға күйдіргі сөздер айтуға мүмкіндік береді, олардың жасына қарамастан, олар отбасы мүшелерінің бірін ұрып-соғып, жазаланбайды, теңдік, жомарттық және т.б. ұғымдар оларға жат;

Екінші себеп - назардың болмауы. Қорқытуды бастағандар ата-ананың назарынан тыс қалғандар. Жақсы оқушы болуға, өздерінің жақсы жақтарын көрсетуге, белгілі бір мәселелерде ата-анасына көмектесуге тырысқан оларға үлкендер тарапынан тиісті көңіл болмайды. Бала басқа жолды таңдайды, ренішті ашуға айналдырып, оны қорлаудың құрбанына төгеді;

Үшінші себеп – ата-атасына қарап, олардың бейнесін көшіріп алу. Бұзақы ата-аналар арасындағы отбасылық қарым-қатынастардағы теңсіздікті бейнелей алады. Мысалы, ата-аналардың бірі өзіне басқа отбасы мүшелерін қорлауға, сонымен қатар қонақтарға дөрекі қарауға мүмкіндік береді. Бала беделді

ата-ананың мінез-құлқын көшіреді, ол да бәріне көнеді деп күтеді. Ойын алаңында ойнап жүрген балалардың мінез-құлқы үйде болып жатқан оқиғаның шамамен алынған көрінісі деп бекер айтпаған. Жоғарыда аталған қорлау себептерінің тізбесі ата-аналардың баланың агрессивті мінез-құлқы туралы білмеуі мүмкін, өйткені олардың қатысуымен ол өзін дұрыс ұстауы мүмкін.

Бала қорлаудың құрбаны.

Міне, назар аудару керек сигналдар:

- Сіздің балаңыз: - сыныптастарының немесе құрдастарының ешқайсысын үйге әкелмейді және бос уақытын үнемі үйде толығымен жалғыз өткізеді;
- Бос уақытын бірге өткізетін жақын достары жоқ (спорт, компьютерлік ойындар, музыка, телефонмен ұзақ сөйлесу);
- Сыныптастары оны туған күндерге, мерекелерге сирек шақырады немесе өзі ешкім келмейді деп қорқып, орнына ешкімді шақырмайды;
- Таңертең ол жиі бас ауруына, асқазанның бұзылуына шағымданады немесе мектепке бармау үшін қандай да бір себептермен келеді;
- ойлы, тұйық, тәбетсіз тамақ ішеді, мазасыз ұйықтайды, ұйқысында жылайды немесе айғайлайды;
- Оның пессимистік көңіл-күйі бар, бұл оның мектепке барудан қорқатынын немесе өз-өзіне қол жұмсайтынын білдіруі мүмкін;
- Оның мінез-құлқы көңіл-күйінің кенеттен өзгеруін көрсетеді;
- Ата-анаға, туыстарға және әлсіздерге (інілері мен әпкелеріне, үй жануарларына) ашулануды, ренішін білдіреді;
- Өзінің әрекетінің себебін нақты түсіндірместен ақша сұрайды немесе жасырын алады (ірі сомадағы ақша, қымбат заттар, зергерлік бұйымдар жоғалып кеткен жағдайда ерекше алаңдаушылық таныту керек - ақша бопсалаушылардың ақысын төлеуге, алкоголь, есірткі сатып алуға жұмсалуды мүмкін) .
- Үйге аздап жарақатпен, көгергенімен келеді, заттары ретсіз; кітаптар, дәптер, мектеп сөмкелері жарамсыз;
- Мектепке күнделікті емес жолмен барады.

Қауіпсіз мектеп ортасының шарттары.

Кез келген білім беру ұйымы қорқытуды құбылыс ретінде жоюға бағытталған профилактикалық психологиялық-педагогикалық бағдарламаны жүзеге асыруы керек:

- агрессивті және дұшпандық реакциялардың төмендеуі;
- тұлғааралық және топаралық қатынастарды оңтайландыру;
- қақтығыс кезінде сындарлы жауап беру дағдыларын дамыту;
- толеранттылық пен эмпатияны дамыту.

№7 дәріс

Жас мамандардың алған білімдерін жалпылау және тәжірибеде қолдану.

Диагностикалық, консультативтік, түзету-дамыту жұмыстарын жүргізу бойынша практикалық тапсырмаларды орындау, Жас педагог-психологтар мектебінде оқу барысында алынған ақпарат пен кәсіби дағдыларды көрсететін «табыс картасын» құру.

Педагог психологтың жұмыс бағыттары.

1. Психологиялық диагностика педагог-психолог жұмысының негізгі бағыттарының бірі болып табылады.

№ 1 тапсырма: психолог жұмысының диагностикалық бағытының мақсатын анықтау;

№ 2 тапсырма: осы әдістеменің/тесттің мақсаты мен түсіндірмесін анықтау (кактус, Д-Д-Ч, отбасының суреті);

№ 3 тапсырма: Ата-аналармен жұмыста диагностика қалай қолданылатыны туралы сызбаны құрастырыңыз? Қандай мақсатпен?

№ 4 тапсырма: кластер құру, мұғалімдермен жұмыста диагностика қалай қолданылады? Қандай мақсатпен?

2. Кеңес беру қызметі.

№ 1 тапсырма: психолог жұмысының кеңес беру бағытының мақсатын анықтау. Ассоциативті суретті жазыңыз немесе сызыңыз.

№ 2 тапсырма: консультация құрылымын анықтау, кезеңдерін ретімен орналастыру.

1. Байланыс орнату.
2. Жағдайды түсіндіру және сұрау.
3. Біз тұтынушылардың проблемалары туралы тұжырымдама жасаймыз. Клиенттің негізгі қиындықтары қандай және олармен жұмыс істеу керек.
4. Жоспар бойынша ойлау. Іс-әрекет жоспарын әзірлеу.
5. Пішімдеу, жұмысқа кеңес берушіні орнату.
6. Жоспардың орындалуы, клиентпен жұмыс.
7. Клиент консультациядан кейін не істеу керектігі туралы тапсырма алуы керек. Консультацияны аяқтау - бұл клиент сізді түсінетінін және не істейтінін тексеруге болады.

3. Тәрбие және алдын алу жұмыстары.

№ 1 тапсырма: психолог жұмысының тәрбиелік және профилактикалық бағытының мақсатын анықтау. Ассоциативті суретті жазыңыз немесе сызыңыз.

№ 2 тапсырма: оқушыларға қорқыту мен кибербуллингтің алдын алу бойынша ұсыныстар жасау. Ассоциативті суретті жазыңыз немесе сызыңыз.

4. Түзету-дамыту жұмыстары

№ 1 тапсырма: психолог жұмысының түзету-дамыту бағытының мақсатын анықтау. Ассоциативті суретті жазыңыз немесе сызыңыз.

№ 2 тапсырма: түзету-дамыту жұмыстарына оқушылардың категорияларын анықтау.

5. Ұйымдастыру-әдістемелік жұмыс

№ 1 тапсырма: жұмыс жоспары

6. Сарапшылық қызмет

№ 1 тапсырма: психолог жұмысының сараптамалық бағытының мақсатын анықтау. Ассоциативті суретті жазыңыз немесе сызыңыз.

№ 2 тапсырма: Психолог қашан білім беруді ұйымдастыруда сарапшы қызметін атқарады?

«Сұрақ-жауап» форматында психологиялық қызметтің жұмысына қатысты туындаған сұрақтарыңызды талқылауға шақырамыз.

«Күнді ашу - мен кімін» әдістемесі.

Мақсат - сіздің мақсатыңызды, ресурсыңызды зерттеу.

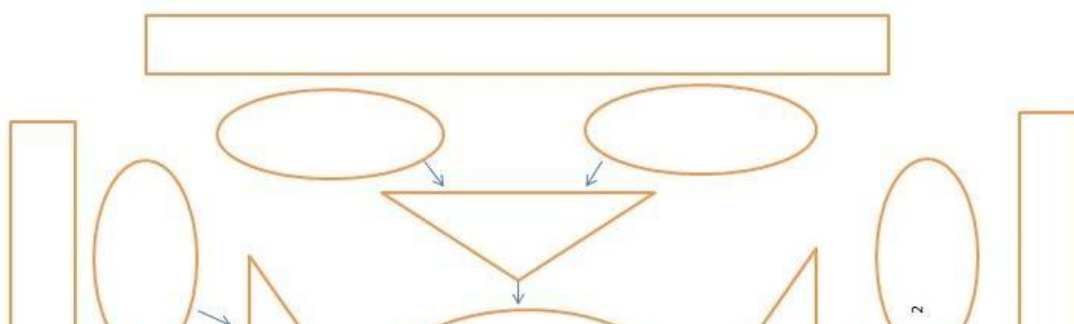
1. 1 санының жанына әрбір тіктөртбұрышқа қазіргі уақытта сіз үшін ең маңызды болып табылатын өмірдің төрт саласын (сұлулық/денсаулық, спорт, жұмыс, отбасы және қарым-қатынас, шығармашылық және т.б.) жазыңыз.

2. Әр аймақтың сізге беретін ең маңыздысы не? Тіктөртбұрыштардың жанында орналасқан сопақшаларға (әр тіктөртбұрышта 2 сопақ бар), 2 санының қасына осы екі негізгі ресурстарды, әрбір шардың сізге әкелетін пайдасын жазыңыз. Бұл зат есімдер болуы маңызды. Мысалы, отбасы қолдау мен қамтамасыз етуді, белсенділік ықпалды және тұлғалық өзгерістерді әкеледі, жазушы шығармашылығы қуаныш пен рухты, шабыт әкеледі.

3. Бірінші және екінші сөзді қабылдап, өзіңізге сұрақ қойыңыз: «Менде бұл кезде, мен не істей аламын?» Бұл негізгі қимыл, сопақшалардың жанына үшбұрышқа етістікті жаз. Осындай 4 негізгі әрекет болады (өмірдің басым бағыттарының әрқайсысы үшін).

4. Үшбұрыштарға салынған қимыл етістіктерін дауыстап оқып, сұраққа жауап беріңіз: «When you do...(іс-қимыл етістіктерін көрсетіңіз), онда сіз кімсіз? Сіз қандайсыз?» Диаграмманың ортасына осы метафораны, сіздің көз алдыңызда пайда болатын бейнені жазыңыз - Муза, Шабыт беруші, Емші, Шығармашылық күш, Тірі жан, Қанатты, Нәзік гүл және т.б.

Бұл сөзді мұқият ойластырыңыз. Бұл сөз – сенің терең болмысыңның айнасы, өзінді асқақтататын, болмысыңның өзегіне жақындататын сөз. Бұл сөз метафора, сіздің ресурс.

**Клиент-кеңесші диадындағы психологиялық кеңес беру кезеңдері,
міндеттері және шешу жолдары**

<i>Кезеңдер</i>	<i>Клиенттің міндеттері</i>	<i>Кеңесшінің міндеттері</i>
1 <i>Дайындық</i>	Қиындықтарды бекіту, өз бетінше шешуге тырысу; психологқа бару туралы шешім.	Жұмысқа деген көзқарас (позицияны анықтау, жағымды көзқарас қалыптастыру); уақытты, орынды таңдау.
2 <i>Байланыс орналастыру</i>	сенімнің пайда болуы; консультанттың мүмкіндіктерін және орындалатын жұмыстың сипатын түсіну.	Келісілген ұстанымға қол жеткізу; рөлдерді бөлу (Мен... Сен... Біз...); құпия диалогты сақтау.
3 <i>Мәселені зерттеу</i>	Мәселенің сыртқы және ішкі факторларын сипаттау, талдау; құрылымдау, жұмыс тақырыбын белгілеу, оң ұстанымдарды көрсету.	Клиентке жағдайды талдауға көмектесу; қиындық туғызған факторларды талдау; оң «плацдармды» бөлектеу - клиенттің өз мәселесін шешуі үшін негіз.
4 <i>Мақсат қою</i>	Қажетті нәтижені тұжырымдау (мен қалаймын...), оны	Клиентке қажетті нәтижені тұжырымдауға көмектесу; ықтимал

	нақтылау және негіздеу (мен мұны қалаймын, өйткені...)	салдарларды зерттеу; мақсаттың орындалу мүмкіндігін бағалау
5 <i>Шешімін іздеу</i>	Жаңа позицияларды, қарым-қатынастарды, әдістерді дамыту, оларды шынайылық және қолайлылық тұрғысынан бағалау	Шешім іздеуді ұйымдастыруға көмектесу; кеңес берушінің белсенділенуі, оның қызметіне ықпал ету.
6 <i>Қорытынды жасау</i>	Алынған нәтижені жоспарланған нәтижемен салыстыру, алдағы әрекеттерді жоспарлау; әрекеттерді жүзеге асыруға оң көзқарас	Прогресс туралы қорытынды, кеңес берушінің қол жеткізген жетістіктерін көрсету, алдағы қадамдарды жүзеге асыруға оң көзқарас қалыптастыруға көмектесу; байланыс қалдырады

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КОНСУЛЬТАЦИЯ КЕЗЕҢДЕРІ (Козлов)

Психологиялық кеңес әдетте келесі қадамдардан тұрады:

1. Байланыс орнату. Байланысты орнату және қолдау. Консультант тыңдап, түсінгенде, естігісі келіп, түсінгісі келгенде байланыс болады. Кейде сіз құрметті, кейде жылырақ болуыңыз керек - мынаны қараңыз, бірақ сіз әрқашан клиентке мұқият болуыңыз керек.

2. Жағдайды түсіндіру және сұрау. Сұраныс анықтамасы. Клиент сөйлеседі, кеңесші жағдайды түсінеді және сұранысты түсінеді. «Сізге не болғаны анық, біз нені қалайсыз?» - Әдетте, жалпы сөздер естіледі, көбінесе теріс тұжырымдарда (құтылу, тоқтату), бірақ бұл қазірдің өзінде алға қадам. Қажетті нәтиженің бейнесін қалыптастыру, клиент үшін – әңгіменің жалпы мақсаты. Әңгімеміздің нәтижесінде не нәрсеге қол жеткізгіміз келеді? Сіз қандай нәтижеге қанағаттанасыз? «Сөйлеңіз - бұл жақсы» «Не істеу керектігінің тізімін жасаңыз және оны бастаңыз.»

3. Біз тұтынушылардың проблемалары туралы тұжырымдама жасаймыз. Клиенттің негізгі қиындықтары қандай және олармен жұмыс істеу керек.

4. Жоспар бойынша ойлау. Іс-әрекет жоспарын әзірлеу. Психолог екі жоспарды әзірлеуі керек, ол есте ұстауы керек. Біріншісі - клиент өз мәселесін шешу үшін не істеу керектігі туралы жоспар. Екіншісі – мұның барлығын клиентке қалай, қандай дәйектілікпен және қандай формада ұсыну жоспары. Клиент жоспарды түсініп, оны қабылдап, жоспарға қызығушылық танытып, жоспарды жүзеге асыруға кірісуін қамтамасыз ету қажет.

5. Пішімдеу, клиентті жұмысқа баптау. Іс-әрекет жоспарын ұсыну клиентті болашақ жұмысына дайындауы керек. Ұсыныстарды лайықты түрде ұсыну

және жоғары бағаға «сату» керек. Ұсыныстарды арзанға «сату» оларды жою, оларды «ИӘ БІРАҚ» ойынына ауыстыру дегенді білдіреді. Ұсыныстар жасамас бұрын, клиент жұмыс істеуге дайын екеніне көз жеткізу керек. Әдеттегі формула: «Мен сізге жұмыс істеуге дайын екендігіңіздің орнына ұсыныстар беремін».

6. Жоспардың орындалуы, клиентпен жұмыс. Жоспардың орындалуы нақты психологиялық кеңес беру болып табылады. Кейде бұл шешімді бірлесіп іздеу, кейде маманның нақты нұсқаулары. Жұмыстың бағыты мен мазмұны клиенттің өтінішімен де, психологтың көзқарасымен де анықталады. Біз қазіргі және техникалық кеңестердің жаңа көрінісін ұсынамыз.

7. Үйге тапсырма: клиенттің өз жұмысы. Консультация әдетте өмірде жалғастыру керек нәрсеге дайындық болып табылады. Клиентке консультациядан кейін не істеу керектігі туралы нұсқаулар берілуі керек.

8. Консультацияның аяқталуы - бұл клиенттің сізді түсінетінін және не істейтінін тексеру.

Жас педагог-психологтар мектебі оқуын қорытындылау

Облыстық «Жас педагог-психолог мектебінің» соңында басшы, Елена Александровна жұмысты қорытындылады.

Ол 2024 жылдың ақпан айында Облыстық Психологиялық қолдау көрсету оқу-әдістемелік орталығы «Жас педагог-психолог мектебі» жобасын жүзеге асырғанын түйіндеді.

Жас педагог-психологтар мектебінде оқудың басында 90 педагог-психологы жарияланды, оның ішінде 10-ы ТЖКБ психологтары, 80-і облыстың барлық аймақтарынан қатысқан мектеп психологтары.

Облыстағы білім беру ұйымдарының 66 педагог-психологы семинар-практикум форматында барлық сабақтарды сәтті аяқтап, барлық тапсырмаларды орындап, сертификаттар алды.

Бұл жобаның мақсаты Қостанай облысындағы орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының жас педагог-психологтарын қолдау, олардың кәсіби өсуіне және кәсіби құзыреттілігін арттыруға жәрдемдесу, сондай-ақ үнемі өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру қажеттілігін қалыптастыру болды.

Сабақтар қатысушылардың өтініштері негізінде әртүрлі тақырыптар бойынша әзірленді: аутодеструктивті мінез-құлықтың алдын алу бойынша диагностикалық зерттеулер жүргізу, дағдарыстық кеңес беру, оқу үдерісіне қатысушылармен түзету-дамыту жұмыстары және т.б.

Елена Александровна сонымен қатар мектептің белсенді қатысушыларын атап өтті:

Горшкова Тамара Андреевна (КГКП «Рудный құрылыс және көлік колледжі»), Байдрахманова Динара Алексеевна (Қарабалық ауданы), Борщева Елена Владимировна, Дауылбаева Сәния Болатбекқызы (Қостанай).

Қатысушылар Елена Александровнаға оқуға және жаңа білім алуға мүмкіндік бергені үшін алғыстарын білдірді, мектеп жұмысының тиімділігін атап өтті және оң пікірлерін білдірді.

Жас мамандар Орталық мамандарының қолдауы мен нақты көмегін сезінгенін, сонымен қатар өз қабілеттеріне және кәсіби дамудағы баға жетпес тәжірибелеріне сенім артқанын айтты.

Жобаның жұмысы курстан кейінгі қолдау форматымен бітпейді, жоба аясында оқуды аяқтағаны туралы сертификат алған 66 психолог өз жұмысын жалғастырады, атап айтқанда, әріптестер оқыту тақырыптары бойынша семинарлар өткізеді және Жас психолог мектебін аяқтаушылар «Жас педагог-психолог мектебі туралы үздік мақала» байқауына қатыса алады.

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Психологиялық қолдаудың өңірлік оқу-әдістемелік орталығы» КММ

(7142) 51-18-49 Директор

8 - (7142) 37-08-58 психологиялық жұмыс бөлімі

8 (7142) 39-00-33 директордың орынбасары, әдістемелік кабинет

Сайт: <http://rcppido.kz>

Электрондық пошта: oskc2007@mail